

Rondom Schokland is het verenigingsorgaan van de *Vrienden van Schokland*, ingeschreven bij de *Kamer van Koophandel* te Lelystad onder nr. 40059053.

BESTUUR *VRIENDEN VAN SCHOKLAND*

Voorzitter

Harrie Scholtmeijer; tel. 0527 620490

Secretaris

Corry Hendrix-Mocking; tel. 0527 652771
Oud Emmeloorderweg 18, 8308 PK Nagele
E-mail: fam.hendrix@hetnet.nl

Penningmeester

David Roemers; tel. 06 14 57 82 36

Ledenadministratie

Theo Hersevoort; tel. 0527 613 740
Orionstraat 15, 8303 AT Emmeloord
E-mail: t.v.hersevoort@ziggo.nl

Adviseur

Henk Kloosterman; Museum Schokland,
Telefoon: 0527 251396

REDACTIE *RONDOM SCHOKLAND*

Redactie-adres

Hans Hollestelle; tel. 038 3329944
Scheerling 199; 8265 GG Kampen
E-mail: redactie@vriendenvanschokland.nl

Overige leden

Leen van Duivenboden, Leo Kaan;
Harrie Scholtmeijer.

CONTACTPERSONEN

R. Rijs, *Stichting Het Flevo-landschap*
B. van Tilburg, *RCE Lelystad*
contactadres: *Nieuw Land Erfgoedcentrum*
Berend Jan Grotenhuis

CULTUURHISTORISCHE INFORMATIE

www.vriendenvanschokland.nl
www.museumschokland.nl
www.nieuwlanderfgoedcentrum.nl
www.flevolandbovenwater.nl
www.flevo-landschap.nl
www.schoklanddoordeeeuwenheen.nl

CONTRIBUTIE

Volwassenen € 15,-; huisgenootleden € 5,-;
jeugdleden € 3,75.
ING-Bank: NL30INGB0001179970 of
Rabobank: NL75RABO0346556813
t.n.v. Penningmeester VvS te Emmeloord.
Beëindiging lidmaatschap schriftelijk vóór
1 september van het lopende jaar.

In dit nummer:

► Vereniging	
Beste <i>Vrienden</i>	2
<i>Redactie</i>	
Berging van de <i>IJsselkogge</i> bij Kampen	3
<i>Hans Hollestelle</i>	
Overdracht herdenkingsbord aan Museum Schokland	6
<i>Hans Hollestelle</i>	
Donderdagavond- en zondagmiddaglezingen in het seizoen 2015-2016	7
<i>Corry Hendrix</i>	
Evenementen in Museum Schokland	9
<i>Museum Schokland</i>	
Activiteiten van <i>Het Flevo-landschap</i>	14
<i>Tim Beldman</i>	
Van onder mijn AlpiNOPet <i>Leen van Duivenboden</i>	16
Het jaarlijks reisje <i>Jos Komen</i>	20
De <i>Gerrit Daniël van der Heideprijs</i> 2016	21
<i>Harrie Scholtmeijer</i>	
Algemene Ledenvergadering: Jaarvergadering met: Hans Veenhuis	22
<i>Corry Hendrix</i>	
Jaarverslag	23
<i>Corry Hendrix</i>	
Financieel Jaarverslag	25
<i>David Roemers</i>	
► Hoofdartikelen	
De Stormvloed van 1916 en zijn gevolgen	28
<i>Gerrit van Hezel</i>	
Ramspol <i>revisited</i>	47
<i>Floor Koedam</i>	
Tweede aflevering: Uit de oertijd van de Lange Nering Het decennium van de sanseveria's	48
<i>Henk Hoekstra</i>	

ISSN 2214-2215

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

De redactie heeft ernaar gestreefd de auteursrechten voor de illustraties en foto's te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

Artikelen voor het zomernummer dienen uiterlijk op 1 mei 2016 bij de redactie binnen te zijn.

WINTER 2015

Beste Vrienden

Voor u ligt het voorjaarsnummer van *Rondom Schokland*. Traditioneel bevat dit nummer het Jaarverslag van onze secretaris, Corry Hendrix en het financieel jaarverslag van onze penningmeester, David Roemers. Tevens bevat dit nummer de oproep voor de Jaarvergadering van de *Vrienden van Schokland* op 14 april om 20:00 uur in Museum Schokland.

Ook is er weer de oproep aan al onze leden (introducés toegestaan) om op zaterdag 4 juni mee te gaan met het jaarlijks reisje van de vereniging. We stappen op de boot in Kalenberg, in natuurgebied de Weerribben, en varen naar Blokzijl waar we een stadswandeling krijgen met een gids. Ook wordt er langs de plek gevaren waar ooit het dorp Beulake tijdens een storm in de golven verdween.

Honderd jaar geleden, in 1916 was er in januari een watersnood die op een paar plekken in Nederland tot flinke overstromingen leidde. Vooral rond de Zuiderzee braken de dijken en liepen grote stukken land onder water. Voor de regering in Nederland was de maat vol en werden plannen gesmeed voor een afsluitdam die het hele Zuiderzee-gebied zou beschermen: de Afsluitdijk (1932). Gerrit van Hezel schreef een artikel waarin hij de watersnood van 1916 en haar gevolgen schetst.

Het gehele profielwerkstuk over de *Kwaliteit van het IJsselmeer en het Markermeer* dat de *Gerrit Daniël van de Heideprijs* voor 2015 voor het beste schoolwerkstuk heeft gewonnen, is vanaf nu in zijn geheel in te zien op de website van de *Vrienden van Schokland*: www.vriendenvanschokland.nl

Veel leesplezier!

Hans Hollestelle

Het kunstwerk van Alphons ter Avest dat de plek aangeeft in het water van de Beulaker Wijde waar vroeger de kerk van Beulake heeft gestaan.

Bron: www.kunstenlab.nl

Vrienden van Schokland
CULTUURHISTORISCHE VERENIGING VOOR FLEVOLAND

Berging van de IJsselkogge bij Kampen

Hans Hollestelle

Bij voorbereidingen voor het op diepte brengen van de rivier de IJssel bij Kampen werden in 2011 bij de ingang van de Buitenhaven bij Brunnepe op de bodem de scheepswrakken aangetroffen van een Middeleeuwse Aak, een Punter en een Kogge.

Bij inspectie door duikers ter plaatse bleek dat de Kogge uit het midden van de 15e eeuw stamde en dat het schip nog verrassend intact was gebleven in de 600 jaar dat het daar onder water lag.

Er werd geld bijeen gebracht om de scheepswrakken te bergen.

De berging van de IJsselkogge, zoals het scheepswrak al snel genoemd werd, heeft jaren voorbereiding gevergd, maar op woensdag 10 februari 2016 was het eindelijk zover en kon het schip van de bodem van de IJssel worden gelicht met een drijvende bok.

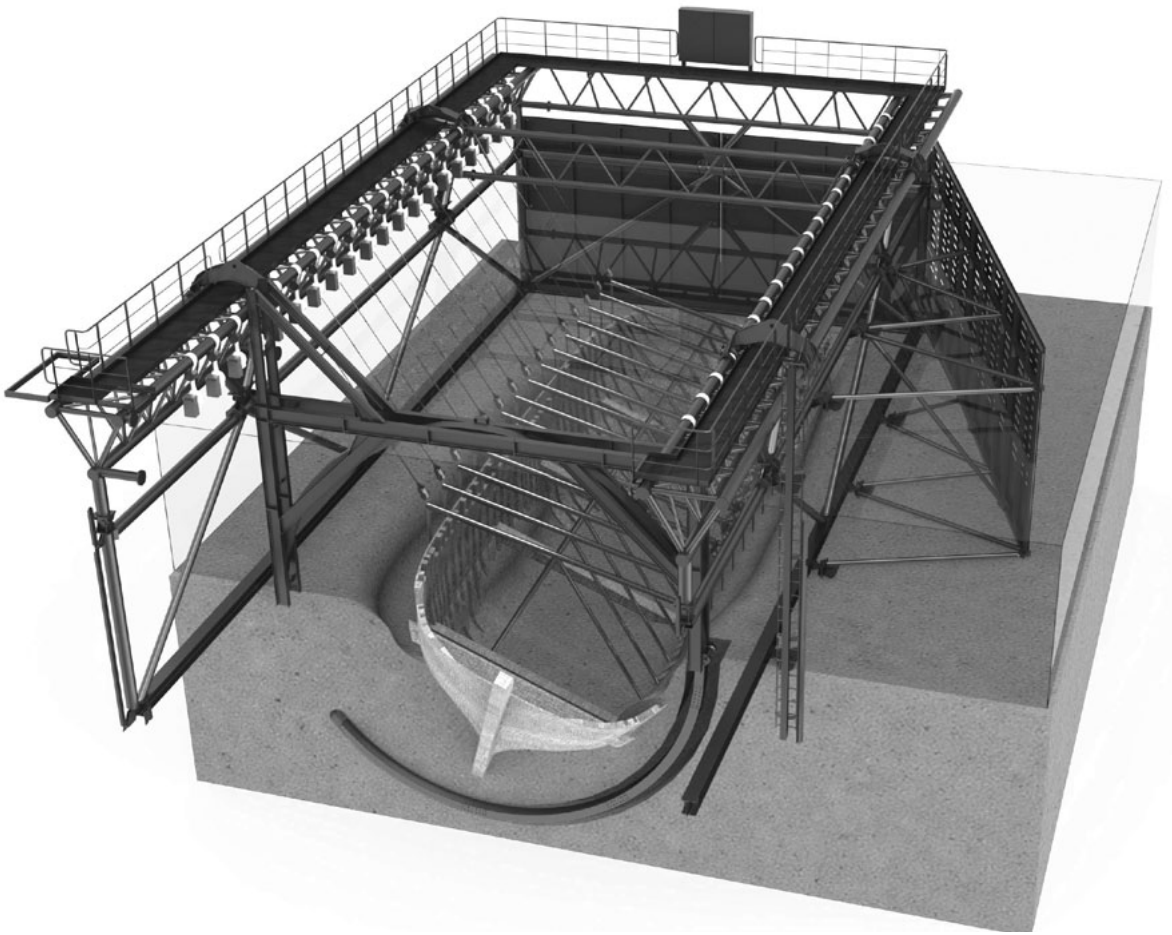
Eerst werd een consortium opgericht: *Izalacogge*, bestaande uit het Archeologisch Diensten Centrum (ADC-ArcheoProjecten), Baars-CIPRO en HEBO Maritiemservice. Aan het hoofd van het Consortium stond projectleider Wouter Waldus.

In Zwartsluis werd een grote stalen kooi gebouwd. Deze kooi kon in zijn geheel over het 20 meter lange wrak van de Kogge worden afgezonken. De kooi had enerzijds ten doel om duikers bij hun werkzaamheden aan het wrak af te schermen van de stroming van de rivier de IJssel. De zijkanten van de kooi waren met stalen platen dichtgemaakt, de achterkant was halfopen om enige stroming toe te laten om opgedwarreld slib af te voeren. In de beschutting van deze kooi konden onder water door duikers hijsbanden

worden gespannen die helemaal onder het wrak doorliepen. Deze hijsbanden werden aan beide zijden bovenin de kooi vastgemaakt, zodat vele banden samen een soort hangmat vormden waarin het wrak kon hangen tijdens het lichten. De hijsbanden werden met behulp van een waterstraal onder het wrak door gespoten en aan de andere kant weer opgevangen en bovenin de kooi vastgemaakt

Het koggeschip typeert de handel uit de tijd van het Hanzeverbond. De stad Kampen dreef met dergelijke schepen handel met mede-Hanzesteden Bremen en Hamburg, maar men voer ook helemaal om Denemarken heen naar de Oostzee. Tekening A.J. van den Heuvel (1997). Bron: www.regiocanons.nl

Schema van het bergen van de IJsselkogge met een afgezonken kooi waarbinnen het wrak van de IJsselkogge in hijsbanden wordt opgehangen voordat het met kooi en al van de bodem wordt gelicht met een drijvende bok.
Bron: <https://erfgoedstem.nl/onderzoek-koggekampen-levert-spectaculaire-vondsten-op/>

Hout

Koggeschepen werden doorgaans van eikenhout gemaakt. Een degelijke houtsoort, maar toch ook niet tegen de paalworm bestand. Vele scheepwrakken uit vervlogen eeuwen vielen uit elkaar door de niet aflatende vraatzucht van de paalworm. Echter, de *IJsselkogge* heeft de laatste 600 jaar in zoetwater gelegen en daar kan de paalworm niet in leven. Dat is mede de verklaring waarom het scheepswrak nog in zo'n goede staat verkeert.

Punter

In 2015 werden al de resten van een middeleeuwse Punter gelicht. Dit langwerpige slanke schip kon goed de ondiepten aan en werd gebruikt om de handelswaren van en naar de zeevarende koggeschepen te vervoeren.

Vondsten

Aan boord van de *IJsselkogge* werden diverse attributen gevonden. Zo zat er een nagenoeg intacte stookplaats in waar gekookt kon worden. Om op een houten schip vuur te kunnen maken moest er met baksteen een ruimte worden gemetseld waar vuur kon worden gestookt zonder dat het hele schip daarbij in vlammen opging.

Afgezonken?

Aangezien de drie middeleeuwse schepen half over elkaar lagen voor de ingang van de Buitenhaven, doet vermoeden dat ze daar met opzet zijn afgezonken. Het kan zijn dat de drie schepen als een soort middeleeuws watermanagement zijn gebruikt om de stroming van de IJssel te beïnvloeden.

De rivier de IJssel bij Kampen had nogal eens de neiging te verzanden. Wellicht hebben ze met het afzinken van de drie schepen de stroom van de IJssel kunnen beïnvloeden? Als laatste worden de resten van de middeleeuwse Aak geborgen. Het is nog niet bekend of deze resten ook zullen worden geconserveerd.

Conservering

Op vrijdag 19 februari 2016 werd de *IJsselkogge*, hangend in haar frame en onder voortdurend natsproeien, op een ponton naar Lelystad gevaren waar het met behulp van een transportwagen met 110 wielen in een nieuwgebouwde loods werd geplaatst om te worden geconserveerd. Het conserveren kan enige jaren in beslag nemen.

Voor het conserveren van scheepswrakken wordt nog altijd gewerkt volgens de principes die Gerrit van der Heide in de vorige eeuw heeft uitgewerkt en waarvoor hij ook internationale erkenning heeft gekregen.

Na de conservering kan het schip worden tentoongesteld. Er worden nog volop plannen gemaakt over waar en

hoe de *IJsselkogge* in Kampen kan worden geëxposeerd.

Het wildste plan is om in Kampen een totaal nieuw *Hanze Museum* te bouwen rondom de *IJsselkogge* waarin een beeld wordt geschetst van het handelsverbond tussen de middeleeuwse *Hanzesteden*.

##

Archeoloog Wouter Waldus (1976) is degene die de IJsselkogge in 2011 vond. Hij is senior maritiem archeoloog bij ADC ArcheoProjecten. Op de foto laat hij een stenen werktuig zien dat bij de IJsselkogge is aangetroffen.

Wouter Waldus woont in Leiden en studeerde daar Archeologie aan de universiteit.

De afgelopen twee jaar werkte hij aan een promotieonderzoek naar de betekenis van scheepvaart op de Zuiderzee in de periode van 1550 tot 1900.

Bron: Koggecourant.nl

Foto van de IJsselkogge vlak na het lichten vanaf de bodem van de IJssel. Het ponton met daarop de kooi waarin het wrak is opgehangen, heeft een week lang de IJsselkade in Kampen gelegen zodat nieuwsgierigen een kijkje konden nemen voordat het wrak voor de jarenlange conservering naar Lelystad wordt overgebracht. Foto: Hans Hollestelle.

Overdracht herdenkingsbord aan Museum Schokland

Hans Hollestelle

Op zaterdag 13 februari werd door nabestaanden van Jaap Potuyt, fotograaf van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, een herdenkingsbord geschonken aan Museum Schokland. Jaap Potuyt overleed in 2015 op 96-jarige leeftijd. Zoon Arnold Potuyt en dochter Saskia van der Made-Potuyt besloten om het bord dat hun vader ooit kreeg te schenken aan het museum.

Arnold Potuyt en Saskia
Van der Made-Potuyt
in 2012.
Foto: Hans Hollestelle

Jaap Potuyt kreeg het bord vijftig jaar geleden op 1 december 1964 bij het afscheid van Bouwmeester A.D. van Eck van de *Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders*.

Er was die dag een afscheidsmaltijd waarbij alle aanwezigen aten van een bord dat ze na afloop mee naar huis mochten nemen.

Op het bord staat het complete menu vermeld dat er die dag geserveerd werd.

Fotograaf Jaap Potuyt liet duizenden foto's na uit zijn periode bij de *Rijksdienst*. Hij gaf met zijn foto's van de ontginning en opbouw van de polders een prachtige schets. Zijn foto's vormen een belangrijk stuk erfgoed.

Al zijn foto's worden thans beheerd door het *Nieuw Land* Erfgoedcentrum in Lelystad: www.nieuwlanderfgoed.nl

###

Donderdagavond- en zondagmiddaglezingen in het seizoen 2015-2016

Corry Hendrix

In het komende lezingenseizoen worden tot en met april 2016 door de vereniging Vrienden van Schokland weer lezingen georganiseerd op de zondagmiddagen (15:00 uur) in Museum Schokland en op donderdagavonden (20:00 uur) in de kelderzaal van de Nieuw Jeruzalemkerk in Emmeloord.

Alle lezingen zijn voor onze leden gratis toegankelijk. Niet-leden betalen de entree van het Museum Schokland of van de Nieuw Jeruzalemkerk. U bent weer van harte uitgenodigd om de lezingen van de Vrienden van Schokland bij te wonen.

Zondagmiddag 14 februari 2016

Om 15:00 uur in de Filmzaal van Museum Schokland.

Rint Massier mag als erkend amateur-duiker archeologisch onderzoek doen op de bodem van meren, plassen en kanalen.

Zo dook hij al meermaals naar resten van het verdwenen dorp Beulake. Dit dorp van veenontginners is bij de storm van 22 november 1776 in zijn geheel in de golven van de Beulaker Wijde verdwenen. Alleen een gedeelte van de kerk bleef staan.

Sinds 2015 staat op de plek waar ooit het dorp gelegen heeft een metalen replica van de oude kerktoren.

Rint Massier heeft ook diverse vliegtuigwrakken uit de Tweede Wereldoorlog gelokaliseerd en resten ervan naar de oppervlakte gebracht. Regelmatig werden daarbij nog menselijke resten en niet ontplofte bommen aangetroffen.

Massier is altijd een verwoed amateur-filmer geweest die tal van zijn duik-ondernemingen op smalfilm vastlegde.

Bij zijn lezing op zondagmiddag in de Filmzaal van Museum Schokland, zal hij meerdere van zijn korte documentaire-films aan het publiek vertonen.

Zondagmiddag 14 februari 2016. Rint Massier vertoont zelfgemaakte filmpjes o.a. over het verdwenen dorp Beulake dat na een storm op 22 november 1776 verdween in de golven. (Bron: stichting-ijsselacademie. mijnstadmijndorp.nl)

GEZICHT DER OVERSTROMINGEN EN DYKREUK, TUSCHEN VOLLENHOVEN EN KAMPEN, DEN 22sten NOVEMBER 1776

Donderdag 17 maart
2016: Anton de
Wit over zijn boek
"Wanneer de polder
vonken slaat".

Donderdag 17 maart 2016
Om 20:00 uur in de kelderzaal van de
Jeruzalemkerk in Emmeloord.
Anton de Wit: "Wanneer de polder
vonken slaat".

Anton de Wit is een echte polder-
pionier. Hij heeft het begin van de
polder en de ontwikkeling ervan
meegemaakt. Hij heeft in de loop
der jaren veel materiaal verzameld
op grond waarvan in 2012 een boek
verscheen. De titel van dit boek,
"Wanneer de polder vonken slaat",
slaait op het verbranden van riet dat
ingezaaid was om vocht aan de grond
te onttrekken. Aan de hand van dia's
zal Anton de Wit vertellen wat dit
allemaal teweeg bracht.

Donderdag 14 april 2016
Om 20:00 uur in Museum Schokland
Jaarvergadering
De Jaarvergadering wordt gewoonte-
getrouw afgesloten met een luchtige
lezing.

Persfotograaf **Hans Veenhuis** neemt
ons mee langs vele anekdotes uit de
geschiedenis in de Noordoostpolder
aan de hand van zijn uitgebreide
fotoarchief.
Zijn nieuwe boek uit 2015 met als titel
"Van onder mijn alpiNOPet" zal deze
avond ook te koop zijn.

###

Foto links: Hans Veenhuis met
zijn in 2015 verschenen boek met
de titel:
"Van onder mijn alpiNOPet".

VERTROUWDE
NAAM,
NIEUW ADRES!

PETER PRUMMEL
NOTARISKANTOOR

Boslaan 19 | 8302 AA Emmeloord | telefoon 0527-617447
www.notarisprummel.nl | info@notarisprummel.nl

Expositie in Museum Schokland

Museum Schokland

Van zaterdag 9 april – zondag 10 juli

'Heel Nederland de lucht in'

Een eerbetoon aan de vogel

In het voorjaar van 2016, het hoogseizoen voor vogels, zal de ware vogelaar zijn hart kunnen ophalen. Op 7 vogelvriendelijke hotspots in Nederland zullen ze neerstrijken, de 'Hoogvliegers van het Laagland'. En in hun kielzog de zwermen liefhebbers, verleid door zoveel kansen op bijzondere waarnemingen en kijkgenot. Het nieuwste puttertje, de laatste huismus, de ultieme ijsvogel...

'Heel Nederland de lucht in'

is de titel van een landelijke KunstVogelManifestatie die in april 2016 van start zal gaan. Ruim 110 kunstenaars van naam en faam presenteren hun 'vogelwerken' landelijk verspreid. Een uitwaaiende Nederlandse 'kunstbelt' van Appingedam, via Nieuw Amsterdam, Schokland, Rotterdam, Den Haag en Middelburg met slot Zeist als middelpunt. Een uniek gebeuren. Nog nooit stond de Vogel zo in de Kijker. In schilderijen, grafiek, aquarellen pastel, brons, steen of hout ... Eenmaal besmet met het vogelvirus raak je als kunstenaar nooit meer uitgevogeld.

Bij de expositie in Museum Schokland staan de vogels centraal die op en rond dit werelderfgoed hun leefgebied hebben. In de tentoonstelling komt een

rijk palet aan vogelsoorten in diverse kunstuitingen aan bod.

Tijdens de expositieperiode organiseert het museum samen met Stichting Het Flevo-landschap een aantal vogelexcursies op het voormalig eiland Schokland. Op deze wijze maak je als bezoeker zowel binnen als buiten het museum op gevarieerde wijze kennis met de vele vogels die dit gebied rijk is.

Kijk op www.museumschokland voor de excursiedata en meer informatie

Museum Schokland

Middelbuurt 3

8319 AB Schokland

Geopend: di t/m zo 11.00-17.00 uur

Ivoormeeuw.

Bron: Museum Schokland.

Kunstenaar
Rob Møhlmann.
(Bron: www.kees4arts.nl)

Behalve in museum Schokland zijn de exposities 'Heel Nederland de lucht in' te zien in:

Galerie van Strien, Nieuw-
Amsterdam: zondag 3 april t/m
zondag 15 mei.

geopend: vr-za-zo 13:00-17:00 uur

GALERIE T, Middelburg: zondag 3
april t/m 28 mei.

geopend: do t/m za 11:00-16:00 uur
en zondag van 13:00-16:00 uur

Museum Møhlmann, Appingedam: 2
april t/m 3 juli

geopend: vr-za-zo 13:00-17:00 uur

Natuurhistorisch Museum,

Rotterdam: 16 april t/m 17 juli

geopend: di t/m zo 11:00-17:00 uur

Slot Zeist, Zeist: 10 april t/m 19 juni

geopend: di t/m vr 11:00-17:00 uur

en op za en zo 13:00-17:00 uur

**Museum Meermanno | Huis van het
Boek**, Den Haag

geopend: di t/m zo 11:00-17:00 uur

Onder andere Kees van Kooten, Midas Dekkers en Nico de Haan zullen een tentoonstelling openen.

Bij de tentoonstelling hoort het boek: **Hoogvliegers van het Laagland Een vogelgids in hedendaagse kunst** met werk van ruim 110 kunstenaars, met een kunsthistorische inleiding van Rob Møhlmann en met bijdragen van o.a. Midas Dekkers, Kees Moeliker en Nico de Haan

Vogelliefhebbers in alle soorten en maten

Er zijn twee soorten vogelliefhebbers. De vogelaar, die turend door zijn telescoop, zeldzame gasten waarneemt en noteert, die geluiden registreert, die opgewonden wordt bij het zien van de middelste bonte specht, een vlucht regenwulpen of de melodie van de nachtegaal. Hij blijft zijn passie trouw tot in de dood. Hij of

zij staat vroeg op en hoort alles. Geen loslopende dagjesmensen verstoren het liefdesgekewter. Nico de Haan is het grote voorbeeld en daarmee de ambassadeur van de vogelbescherming. Maar ook in koninklijke kringen zijn ze te vinden, vooraanstaande vogelaars als Pieter van Vollenhove. En wat te denken van de Baardmannetjes, Nico de Haan en Hans Dorresteyn van Omroep MAX, die bij dag en ontij rondzwerven in ondoordringbare natuurgebieden. Alles in geuren en kleuren geregistreerd door het VARA radio en TV programma 'Vroege Vogels'.

Een ander soort vogelliefhebber/kunstminnaar, kijkt – ook! – naar de kunstzinnige verbeelding van vogels. Deze vogelvriend staat niet in de ochtend voor dag en dauw op om vogels in levenden lijve te zien en te horen. Het gaat hem of haar niet om afbeeldingen van vogels, zoals je die in vogelgidsen aantreft, maar om verbeeldingen naar de werkelijkheid, met een eigen handschrift, een stilering, een hoogstpersoonlijke touch. De grote vogeltekenaar en schilder Henk Slijper tekende en schilderde heel anders in zijn vrije werk dan in het werk wat hij voor de vogelgidsen maakte. De vogelkijker-in-de-kunst mag de beleving van de kunstenaar mee-ervaren, de kunstenaar die probeert het wezen van die vogel te vangen in verf, inkt, brons, klei of glas. Met een typerende houding, de reflectie van het licht op veren, de blik. Een portret van de vogel als individu.

Omwille van het beeld veroorlooft de kunstenaar zich vrijheden, gaat verder dan de werkelijkheid. De ultieme vrijheid van de verbeelding is de mythische vogel. Deze heeft niet bestaande vormen aangenomen, zoals de Sirenen, zangvogels met vrouwenhoofd en ontblote borsten, die Odysseus wilden verleiden en hem met verleidelijk gezang in het verderf wilden storten. De Stymphalische vogels, monsterachtige, levensgrote vogels, die mensen doodden, mochten er ook zijn. Hercules verjoeg ze met hulp van de godin Athene. In onze tijd creëerde Peter Vos, een van de meest fantasierijke kunstenaars en ook een zeer begaafd vogeltekenaar, de meest wonderbaarlijke fabelvogels.

Aan vogels worden allerlei menselijke eigenaardigheden toegedicht

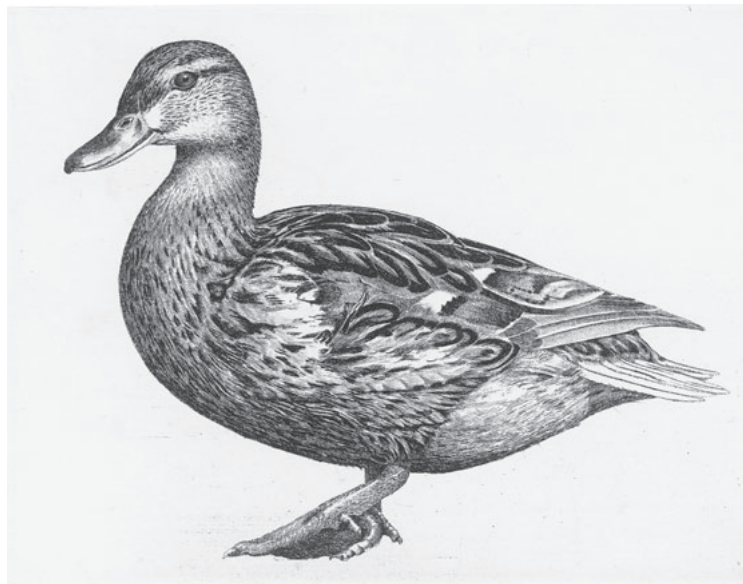
Door de hele kunstgeschiedenis vertolken afbeeldingen van vogels menselijke eigenschappen. De uil betekent soms de domheid zelve. Zie afbeeldingen van Jeroen Bosch en Jan Steen. In de oudheid is de uil de begeleider van de godin Athene en symboliseert hij juist wijsheid. In wapens en vlaggen speelt de mythische adelaar een belangrijke rol. De adelaar is de metgezel van de oppergod Zeus en het symbool van Johannes de evangelist.

In de literatuur kom je vaak vogels tegen. Schrijvers als Midas Dekkers, Hans Dorrestijn, Maarten 't Hart, Koos van Zomeren, Simon Vestdijk en Kees Moeliker weten er raad mee. In het gedicht 'the Raven' van Edgar Allen Poe wordt de raaf het hoofdonderwerp. Om bij de raaf te blijven; Georg Trakl schreef een indringend gedicht 'Die Raben'. Han van Hagen, één van de initiatiefnemers van deze manifestatie

maakte naar aanleiding van dit gedicht een cassette met 4 etsen van raven. Ook uit de muziek is de vogel niet weg te denken. In klassieke muziek klinkt de vogel door bij Jannequin, Rameau, Mozart, Schubert en Messiaen en tal van anderen. Vogels spreken tot de verbeelding.

Zoals Ellen ten Damme zich laat zich begeleiden door haar ekster Arie, heeft menig een in zijn of haar jeugd een koutje op de schouder gehad of een jonge vogel met een spuitje eten gevoerd om hem te redden. En wat is nou een heks zonder kraai? Het gesjilp van een mus is een must voor het goede leven. Vogels symboliseren de ultieme vrijheid en verlangen naar het onbestemde, naar verre oorden, de horizon voorbij. Over vogels raak je nooit uitgepraat. Op vogels raak je nooit uitgekeken. Een wereld zonder vogels is ondenkbaar. Daarom steunt *Vogelbescherming Nederland* deze landelijke tentoonstelling.

###

Scandinavië Markt 2016.
Lezingen over de actrice
Liv Ullmann en regisseur
Ingmar Bergman (foto uit
1968).
Ze hadden 42 jaar lang
een relatie samen
(Bron: www.scmp.com).

MUSEUM

Zondag 24 april 2016,
Scandinavië Markt.
Lezing over de actrice
Ingrid Bergman
(Bron: <http://en.r8lst.com>)

Museumweek 2016

In het jaar 2016 zal er geen *Museumweekend* worden gehouden maar een **Museumweek** en wel van zaterdag 16 april tot en met zondag 24 april.

Scandinavië Markt Schokland

Wie eenmaal in Scandinavië is geweest wil er meer van weten. Voor wie er nog nooit is geweest is het dé plek om te ontdekken. Op 23 en 24 april kun je genieten van alle mooie dingen die Scandinavië te bieden heeft op de **Scandinavië Markt** bij Museum Schokland. Alleen al de moeite waard voor de prachtige locatie, die op de UNESCO Werelderfgoedlijst staat.

Naast ruim 60 stands rondom de thema's *Wonen & Design, Food & Fun, Mode & Handnijverheid en Outdoor & Reizen* zijn er tal van demonstraties en muziekoptredens.

Film

Rode draad in deze editie is film. Scandinavië kent een levendige filmcultuur; van Ingmar Bergman tot de tv-series *Borgen* en *Kurt Wallander*. Deze boeiende filmcultuur komt tijdens diverse lezingen en (film)presentaties uitgebreid aan bod. Constant Hoogenbosch besteedt in diverse lezingen aandacht aan de veelzijdige en bloeiende filmcultuur van Zweden, Denemarken, Noorwegen, Finland en IJsland. Zijn lezingen vinden plaats in de Filmzaal van museum Schokland en duren elk ca. 30 minuten.

De **Scandinavië Markt** is op zaterdag 23 en zondag 24 april geopend van 10:00 tot 17:00 uur. De entreprijs bedraagt € 8,-. In de voorverkoop kosten kaarten € 7,-. Kinderen tot en met 11 jaar mogen gratis naar binnen.

###

Luchtoorlogdag

Museum Schokland

Op zondag 29 mei 2016 zal er in Museum Schokland een themadag Luchtoorlog worden georganiseerd. Er zijn op deze dag verschillende stands op het museumterrein met informatie over de luchtoorlog boven het Zuiderzeegebied in de Tweede Wereldoorlog.

Er zullen films en documentaires worden vertoond in de Filmzaal van het museum en er zullen workshops en verschillende demonstraties zijn.

De *Vrienden van Schokland* hebben die dag een stand op het museumterrein waar veel gevonden onderdelen van vliegtuigen uit de Tweede Wereldoorlog te bekijken zijn. Ook zijn er deskundigen aanwezig die over die onderdelen ook het nodige kunnen vertellen. Verder kunt u er informatie vinden over de vereniging *Vrienden van Schokland*. Oude edities van het tijdschrift *Rondom Schokland* zijn gratis verkrijgbaar bij de stand.

Onthulling herdenkingspaal voor bemanning van RAF piloot Tudhope
Hoogtepunt van het weekeinde zal zijn de onthulling van een herdenkingspaal voor de bemanning van het vliegtuig van RAF piloot Bill Tudhope, de laatste drenkeling van Schokland (1940). Project *Ongeland* zet herdenkingspalen neer in Flevoland bij plekken waar in de Tweede Wereldoorlog vliegtuigen zijn neergekomen. *Ongeland* gaat nu ook herdenkingspalen neerzetten op plekken in Flevoland waar onbekende vliegeniers zijn aangetroffen. De drie bemanningsleden en het vliegtuig van Bill Tudhope worden nog steeds vermist. Het wrak met de stoffelijke resten er nog in, ligt ergens in het

IJsselmeer of in het Markermeer. De herdenkingspaal zal worden onthuld bij de parkeerplaats langs de Palenweg bij de Zuidpunt van Schokland.

De paal zal van een nieuw type zijn. De palen van Ongeland met bovenop een rood miniatuur van een *Lancaster* worden neergezet bij plaatsen waar vliegtuigen zijn neergestort in de Tweede Wereldoorlog. Tudhope en zijn bemanning krijgen een paal voor vermisten met een model van een rode parachute bovenop. Het is de bedoeling dat er op meer plaatsen in Flevoland, waaronder ook Urk, dergelijke herdenkingspalen voor vermiste vliegeniers uit de Tweede Wereldoorlog worden opgericht.

Lees de regionale dagbladen voor verdere informatie.

Oproep:

Bewaart u thuis een onderdeel dat u ooit vond en waarvan u wilt weten wat het is? Neem het mee naar Museum Schokland en laat het beoordelen. Misschien kunnen we u helpen een mysterie te ontrafelen?

###

Herdenkingspalen van Project Ongeland staan bij plekken in Flevoland waar in de Tweede Wereldoorlog vliegtuigen zijn neergekomen.

(Foto: VvS)

Natuur ontwaakt in lentemaanden op Schokland

Tim Beldman

Maart, de eerste lentemaand van 2016. De winter ligt achter ons, de zomer in het verschiet. Dat betekent dat de natuur ontwaakt, de dieren zich laten zien en horen, en de nesten binnenkort weer vol zijn. Een prachtige tijd op Schokland: met drukte in de lucht, in het gras en op het water.

Het Flevo-landschap heeft de winter gebruikt om activiteiten te ontwikkelen die mensen met ons mooie Schokland in contact brengen. Ga mee! Bezoekers hebben de afgelopen maanden kunnen genieten van grote evenementen als *Waterlicht*, maar ook van kleine ontmoetingen tijdens de *Schat aan Verhalen* afgelopen maand over de noordpunt. Hierbij is samengewerkt met Hof van Schokland, Anthoniushoeve, de Lichtwachterswoning en de Misthoorn.

De komende maanden is er genoeg te doen op Schokland. Het Flevo-landschap zoekt daarbij de samenwerking met andere organisaties. Wat te denken van de Scandinavië Markt (waarbij we voor bezoekers *Nordic Walking* aanbieden om vanaf De Gesteentetuin naar het museum te lopen en andersom). En een prachtige vogelexpositie op het museumterrein, waarvoor Het Flevo-landschap speciale vogeltochten houdt. Op deze manier kunnen de vogels van de tentoonstelling in het echt worden waargenomen. Dit gaat gebeuren vanaf april, hou daarvoor vooral onze website in de gaten!

Vanaf nu kunt u ook weer een uurtje langer terecht in het bezoekerscentrum. Tot en met oktober kunt u in het weekend terecht van 12.00 tot 17.00 uur. In elke schoolvakantie is het centrum dagelijks geopend.

In De Gesteentetuin in het Schokkerbos kunnen kinderen schatgraven in een archeologische zandbak. Bron: Flevo-landschap.

Excursies en activiteiten

Het bezoekerscentrum dient als startpunt voor verschillende excursies, zoals een wandeling door De Gesteentetuin, stenen zagen, een historische tocht met pannenkoeken of vollemaanwandeling.

Elke eerste en derde zondag van de maand is er in De Gesteentetuin een Doe-middag met tal van activiteiten voor jong en oud.

Op Schokland is altijd wat te doen!

Er zijn heel veel leuke activiteiten op Schokland. Voor het actuele aanbod kan het beste de website worden geraadpleegd: www.flevo-landschap.nl of www.schokland.nl

De Gesteentetuin

Keileemweg 1
8319 AC Schokland
Tel.: 0527-652 210 of 0320-286 111

Vanuit De Gesteentetuin worden ook Vollemaanwandelingen georganiseerd. Foto's: Flevo-landschap.

Van onder mijn AlpiNOPet

Leen van Duivenboden

Boekenplanken zijn er inmiddels volgeschreven over de geschiedenis van de Noordoostpolder. En het houdt niet op. Een enkele blik op de onlangs vernieuwde afdeling over deze geschiedenis in Bibliotheek Emmeloord laat zien dat een normaal mens het nauwelijks aangelezen krijgt.

Vijftig jaar poldergeschiedenis in volstrekt andere toonsoort

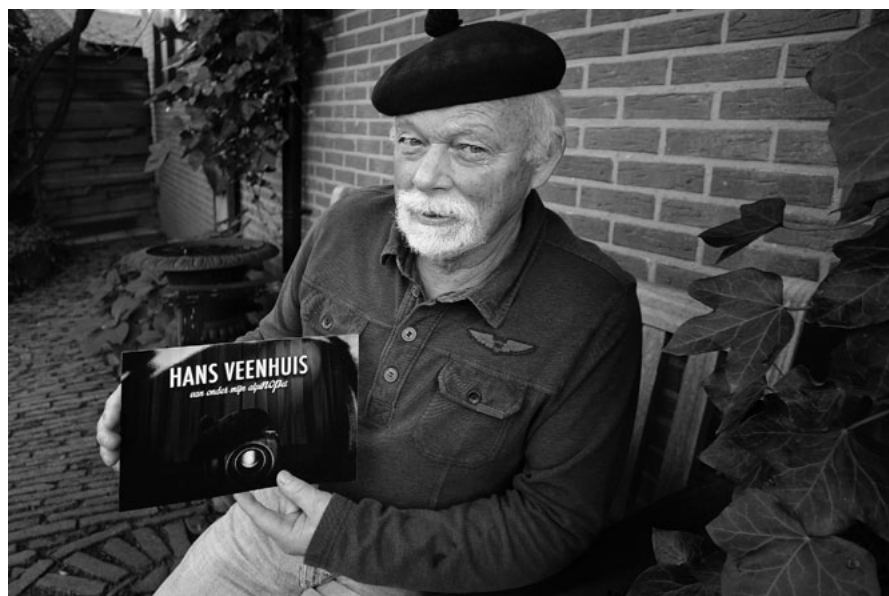
En toch waagt poldercoryfee Hans Veenhuis – wie hem niet kent woont niet in de Noordoostpolder – met een boek op de proppen te komen waarin deze geschiedenis wederom aan de orde komt. Maar dan wel op een geheel andere wijze. Hans Veenhuis zou geen Hans Veenhuis zijn als hij deze geschiedenis niet op een even originele als creatieve wijze de lezer voorschotelt.

Het boek is dan ook meer dan een historisch overzicht van allerhande

gebeurtenissen die zich de afgelopen veertig-vijftig jaar voordeden.

Het bevat daarnaast – en dat is het aantrekkelijke van deze uitgave – een met dit alles nauw verweven persoonlijke geschiedenis. Dat persoonlijke wordt echter nergens zo persoonlijk dat het de lezer het zicht op afgelopen vijftig jaar beneemt. Juist dat maakt dit boek een uiterst plezierige lees- en kijkervaring.

Onder de titel “Van onder mijn alpiNOPet” trekt Veenhuis alle registers van zijn onmiskenbare

Hans Veenhuis met zijn in 2015 uitgekomen boek met de titel “Van onder mijn alpiNOPet”

verteltalent open. Gelardeerd met – hoe kan het anders – prima fotomateriaal volgt anekdote op anekdote. In een kaleidoscopische variatie van humor en empathie, ondeugd en lef, schelms en macho rijgt hij de ene geschiedenis aan de andere. Hij weet daarbij op speelse wijze de chronologie te doorbreken en toch de algemene lijn vast te houden. Die lijn is zijn grote betrokkenheid, zeg maar liefde voor zijn polder. Een liefde die van alle kanten uit dit boek naar voren komt. Natuurlijk heeft het boek hier en daar een hoog kijk-mij-eens-gehalte, maar dat mag hem de alpinopet niet drukken. Wat zeg ik? Dat zij hem ten ene male vergeven; wát Veenhuis ons in dit boek toont en de manier waaróp hij dat doet, verdient het alleszins om gezien én gelezen te worden.

Vanaf zijn basisschooltijd aan de Julianaschool in Emmeloord, zijn werk in de zaadhandel van zijn vader, zijn drukke en soms spectaculaire werkzaamheden in de cowboywereld van de sproevliegtuigen (“Alles deden we, als het maar niet in de krant kwam.”), maar vooral toch vanwege zijn werkzaamheden als persfotograaf voor tal van regionale bladen, drong hij door tot in de haarvaten van de polder. En zo werd Veenhuis tot de man zoals iedere polderbewoner hem kent: alpino zo schuin op het hoofd dat je er een zijdelings punthoofd onder vermoedt, pretogen en een allengs witter wordende ring- en snorbaard, klein van stuk maar dit ruimschoots compenserend met een zeer vlotte babbel. Vooral over de polder, want Hans Veenhuis ís de polder. Dit boek toont dat deze grote betrokkenheid bij het poldergebeuren niet alleen bij woorden bleef.

Zijn eerste voorzitterschap betrof de schoolvereniging van de

Bonifatiusmavo V.O.I.C.E. oftewel “Voor Ons Is Clubleven Eendracht. Veenhuis: “Hoe bedenk je het, maar het was midden jaren vijftig...”

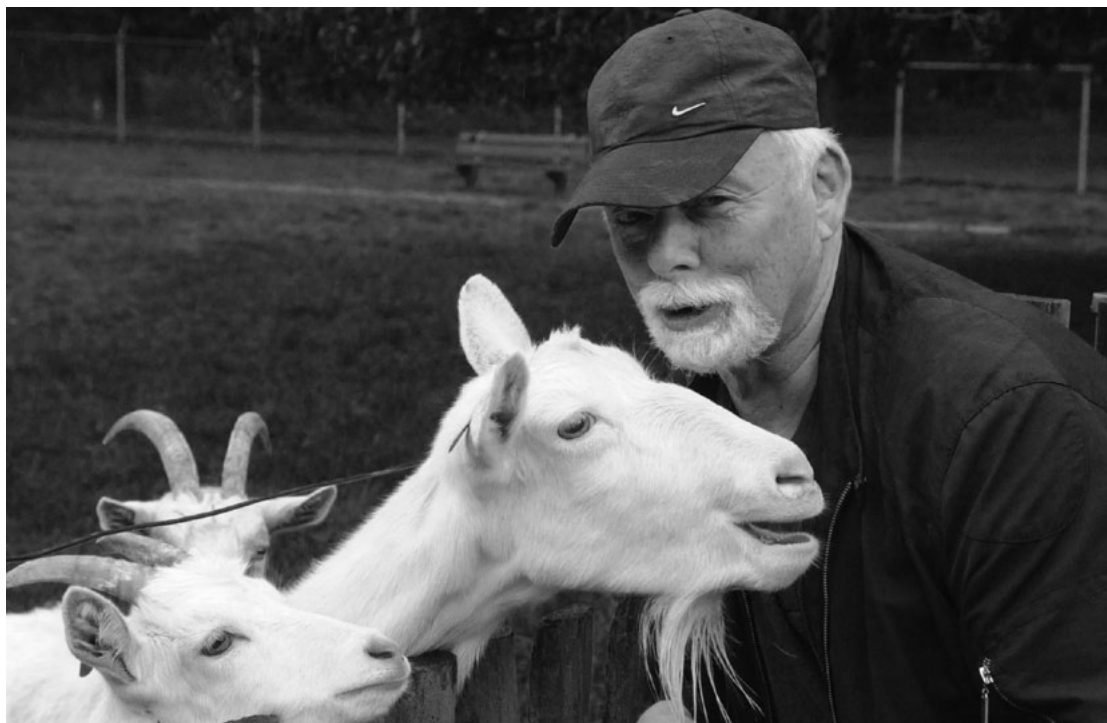
Hierna volgt een bijna onafzienbare rij van voorzitterschappen van al dan niet zelf opgerichte verenigingen, actiecomité’s, projectgroepen of van pure soloacties, waar hij, zwanger van (geheime!) tips (hij hoorde alles, kende iedereen, stond overal met zijn neus bovenop) tips dus waarmee hij welhaast iets móest doen.

De Casteleynsplas, het Gat van Steijaert, de ontvoering en wonderbare terugkomst van het *Vrouwije van Stavoren*, de Poldertoren, popconcerten, een zeepkist-boodschap tijdens een gemeenteraadsvergadering enzovoort enzovoort, het komt allemaal aan de orde. De verhalen hebben iets van *Kuifje in de polder* en dat maakt dat het boek leest als een trein.

De gemeentepolitiek, de politie, de kerk, de kunstwerken in de polder, de carnavalsverenigingen, het snertconcert, de kinderboerderij, je kunt het zo gek niet bedenken of Hans had er de hand in en het is kostelijk om te lezen hóé dat ging.

Ondertussen passeren ook tal van bekende polderpersoonlijkheden de

*Hans Veenhuis zat als jongen op de lagere school in Emmeloord. Later werkte hij als fotograaf voor nagenoeg alle kranten die in de Noordoostpolder verschenen.
Bron: www.emmeloord.info*

*Hans Veenhuis (r)
informeert de
polderbewoners.
(Bron: Hans Veenhuis)*

revue. Zeker voor hen die de afgelopen veertig jaar in de polder woonden, is dat een feest der herkenning. Van de zes burgemeesters tot draaiorgelman Hannes van Veen op zijn klompen naast koningin Beatrix op Koninginnedag 1994 in Emmeloord, van Jan Majoor, de langzaamste man op een racefiets ooit, tot de controlerende pastoor bij de ingang van het Parochiehuis (later Paspertout). Als een Petrus aan de (hemel-)poort van deze danszaal waar alleen katholieke jongeren gratis naar binnen mochten, oordeelde hij over hel of hemel door de manier waarop de jonge danslustigen een kruisteken wisten te maken. Veenhuis daarover: “Kon je dat niet of ging het niet vloeiend genoeg, dan kwam je er niet in”.

Toppunt voor mij als lezer, maar ook als kijker, want zelfs dát moment is in foto's vereeuwigd, is het verhaal van Hans' optreden als 19^e eeuwse

fotograaf-onder-de doek tijdens het eerste Nieuwjaarsfestival, een nieuwjaarsuitje voor de hele bevolking waarmee gemeente Noordoostpolder in jaren negentig echt breed uitpakte. Zijn act mondt uit in een daverende apotheose waar ik in mijn eentje om heb zitten schuddebuiken van het lachen. Voor een deel zit dat ook in de schrijfstijl; eerlijk, rechthoekig rechtaan doet hij zijn hilarische verhaal. Met zelfironie weet hij de zaak tot net even voor het slot exact in balans te houden om in het slot echt gierend uit de bocht te vliegen. In dit soort scènes krijgt de hoofdpersoon in deze ludieke halve eeuw poldergeschiedenis iets van een Tijn Uilenspiegel die zorgt voor verrassing en leven in de brouwerij van de in gezapigheid immer voortploegende polderboeren.

Ook een beetje Don Quichot zult u misschien zeggen? Nee, daarvoor is er teveel wat wél lukt. Wat niet

weg neemt dat er bij deze immer spuitende ideeënfontein ook wel eens wat in het water valt. Zo memoreert hij zijn nimmer uitgevoerde ideeën voor de Deel, evenals een ijs-renbaan ontwerp, de tragedie van het dokter Jansen Ziekenhuis waarvoor Hans duizenden wenskaarten richting Den Haag regelde, maar wat allemaal niets uithaalde.

Maar heel veel slaagde. Met glans. Ja, Veenhuis heeft het op zulke momenten natuurlijk aardig met zichzelf getroffen, maar hij relativeert dit ter plekke met: “Dat is iets waar je jezelf niet voor op de borst hoeft te slaan, maar dat je hebt meegekregen. Anderen hebben weer andere kwaliteiten. Ik kan een aardige foto maken, maar nog geen deur fatsoenlijk schilderen. Het één is absoluut niet belangrijker dan het andere. De creativiteit is vaak met me aan de haal gegaan”.

Geen koe zo bont of er zit een vlekje aan. Zo bevat de tekst naast alle goeds zo nu en dan nogal wat stijl- en spelfouten, evenals een enkele drukfout. Da's jammer want natuurlijk makkelijk te voorkomen. Hetzelfde geldt voor de computer gerelateerde afbrekingsfouten aan het einde van de regel. Daarnaast mis ik in een van de laatste fragmenten een in de tekst als “uniek” bestempelde foto. Veenhuis kondigt de lezer de foto aan met: “Zoiets overkomt je maar eens in je leven. Dat heeft niets te maken met het feit dat je een goede of slechte fotograaf bent, maar is alleen maar geluk”. Dat is jammer want juist die foto wil je als lezer natuurlijk graag zien. In plaats hiervan introduceert en illustreert de schrijver – hij kán het niet laten, je bent actievoerder of je bent het niet – zijn laatste (?) tot op heden nog (?) niet in daden omgezette suggestie om de Poldertoren van de naam “De Baron” te voorzien. De Gemeente wil

er, als met zoveel Veenhuis-suggesties, voorlopig nog niet aan. Een bekend gegeven waarop Veenhuis meer dan eens in dit boek ironisch begrijpend reageert met “Je kunt als Gemeente toch niet zomaar een idee van een gewone burger uitvoeren?”

Laatste vlekje, de reden waarom de tekst afwisselend in standaardletter en gecursiveerd is afgedrukt blijft ook bij herlezing onduidelijk. Misschien is een het puur cosmetische ingreep. Echt storend is het niet, maar het blijft een beetje gissen naar de reden.

Blijft over een goed verzorgde uitgave over een periode in de poldergeschiedenis gezien vanuit een hoogst origineel perspectief, waarbij het persoonlijke steeds nauw verweven blijkt met het algemeen maatschappelijke. Maar wat wil je van een man die zo sterk met dit gebied is verbonden dat hij Noordoostpolder ademt. Daarom petje af voor deze hopelijk niet allerlaatste stunt van de man met de alpino.

Het boek is verschenen in een oplage van 1000 stuks en is verkrijgbaar bij boekhandel Marsman in Emmeloord. De opbrengst komt geheel ten goede aan de Kinderboerderij in Emmeloord

Wilt u Hans Veenhuis in levende lijve zien en horen kom dan op donderdag 14 april naar Museum Schokland, waar de Jaarvergadering van onze vereniging wordt afgesloten met een lezing door deze rasverteller en luis in de pels van de polder.

###

Het jaarlijks reisje

Jos Komen

Het monument op de plek waar ooit het dorp Beulake in de golven verdween bij de stormvloed van 22 november 1776.

Het monument uit 2014 heet de Beulaker Toren. De toren is ontworpen door kunstenaar Alphons ter Avest (1960).

Bron: www.kunstenlab.nl

We gaan op zaterdag 4 juni 2016 varen met rederij *Pieter Jongschaap* uit

Kalenberg, het adres waar de boot ligt is: Noord 30, 8377 HD Kalenberg. Er is daar voldoende parkeergelegenheid. De boot vertrekt uit Kalenberg om 10.00 uur. Voor diegenen die gezamenlijk vanaf de Poldertoren in Emmeloord naar Kalenberg willen rijden; het vertrek is om 09:00 uur precies. Het is 35 tot 40 minuten rijden. We varen van deze dag door verschillende grachten en meren in de *Kop van Overijssel* en doen ook Blokzijl aan, waar we een stadswandeling zullen maken onder begeleiding van een gids van het *Gildehuys*.

Op veler verzoek en na vele complimenten over het Chinees Indisch buffet aan boord van vorig jaar, hebben we daar dit jaar opnieuw voor gekozen.

Programma

09:45 uur – Verzamelen aan boord.

10:00 uur – Afvaart vanuit Kalenberg.

Direct na afvaart krijgt u twee kopjes koffie/thee met *Blokzijler Brok*.

11:30 uur – Aankomst in Blokzijl, Stadswandeling met gids (5 kwartier)

13:00 uur – Vertrek uit Blokzijl richting Beulakerwilde. Lunch aan boord met twee broodjes en een kop koffie/thee. Vaart langs het monument van het verloren dorp Beulake. Dan varen we naar Giethoorn, waar we onze tocht door Wieden en Weerribben richting Muggenbeet vervolgen.

17:00 uur – Chinees Indisch buffet aan boord, varende naar Ossenzijl.

18:30 uur – Ontscheping in Kalenberg

De kosten voor deze dag zijn: € 39,75 p.p. Hiervoor krijgt u, tweemaal een kop koffie/thee met *Blokzijler Brok*, een stadswandeling olv. een stadsgids door Blokzijl. Een lunch aan boord met twee broodjes en een kop koffie/thee en afsluitend een Chinees Indisch buffet.

Overige consumpties zijn voor eigen rekening aan boord verkrijgbaar.

Tot zaterdag 28 mei 2016, mag u kosteloos annuleren, na deze datum is restitutie helaas niet meer mogelijk.

Er kunnen ongeveer 65 personen deelnemen aan dit bijzonder mooie reisje. Wie het eerst komt, wie het eerst maalt. Net als andere jaren zijn introducés welkom.

Maak € 39,75 over op IBAN: NL30INGB0001179970 t.n.v. penningmeester VvS te Emmeloord, onder vermelding van: reisje VvS 2016. Vermeldt tevens uw naam, postcode en huisnummer. Na betaling is uw inschrijving pas definitief.

U kunt zich opgeven via het bijgaande opgaveformulier. U mag deze gegevens ook overnemen en mailen (voorkeur):

Jos Komen

Olsterweg 1-D

7431 EH Diepenveen

Telefoon: 0654632617

E-mail: jos-komen@home.nl

De Gerrit Daniël van der Heide Prijs 2016

Harrie Scholtmeijer

De vereniging Vrienden van Schokland is de cultuurhistorische vereniging voor Schokland en de Noordoostpolder, met uitstraling naar de overige delen van de provincie Flevoland en het Zuiderzegebied. Zij probeert de belangstelling voor dit gebied te wekken en te stimuleren.

De vereniging is in 1961 opgericht door de eerste conservator van het museum Schokland, Gerrit Daniël van der Heide. Voor het museum zag hij primair een educatieve taak weggelegd, getuige zijn volgende woorden: "Naast de bewarende, conserverende functie van het museum is deze permanente opvoeding tot belangstelling voor heden en verleden buiten de allernoodzakelijkste levensvoorwaarden om, de belangrijkste taak. De bewaring staat in dienst daarvan. Deze heeft slechts zin in combinatie met deze permanente opvoeding, wordt slechts om derwille daarvan in het nu en/of in de toekomst behartigd."

Ruim een halve eeuw later hebben deze woorden niets van hun geldigheid verloren. We zien het nog steeds als onze taak om de jeugd te doordringen van het bijzondere verleden van het gebied waarin zij en wij wonen. Maar die belangstelling komt niet vanzelf. Ter gelegenheid van het vijftigjarige bestaan van de *Vrienden van Schokland* heeft het bestuur daarom besloten een prijs in het leven te roepen, waarin de oprichter geëerd wordt en zijn aandacht voor de educatie van de eigen streek nader gestalte krijgt.

Het bestuur van de vereniging *Vrienden van Schokland* looft sinds 2011 jaarlijks de *Gerrit Daniël van der Heideprijs* uit voor het beste werkstuk over Schokland, de Noordoostpolder, Flevoland of het Zuiderzegebied. De invalshoek is, net als de belangstelling van Van der Heide, breed: geschiedenis, taal, biologie, archeologie, geologie en paleontologie van dit gebied komen in aanmerking. De prijs bestaat uit een oorkonde en een geldbedrag, dat voorlopig is vastgesteld op € 200,-.

Ook dit jaar is de prijs weer uitgezet op de middelbare scholen in de regio. We hebben een intensieve campagne opgezet om de prijsvraag bij de scholen onder de aandacht te brengen, wat hopelijk tot resultaat leidt.

In een komend nummer, en wellicht al eerder in de regionale pers, leest u er meer over!

###

VOOR HET MOOIESTE SCHOOLWERKSTUK

GERRIT DANIEL VAN DER HEIDEPRIJS 2016

Moeilijk kiezen wat het onderwerp van je schoolwerkstuk wordt?

De vereniging Vrienden van Schokland looft een prijs uit voor het beste werkstuk over Schokland, de Noordoostpolder, Flevoland of het voormalige Zuiderzegebied.

Maak een werkstuk over de geschiedenis, de archeologie, de geologie, de biologie, de aardrijkskunde, de taal of een ander onderwerp van deze gebieden, en stuur je werkstuk vóór 1 mei 2016 in voor de Gerrit Daniël van der Heideprijs.

De winnaar krijgt € 200,- en een oorkonde. Bovendien wordt het winnende schoolwerkstuk geplaatst in het tijdschrift Rondom Schokland.

Informer bij je geschiedenisleraar hoe je mee doet met deze prijsvraag.

GERRIT DANIEL VAN DER HEIDEPRIJS 2016
— VRIENDEN VAN SCHOKLAND —
KIJK VOOR INFO OP WWW.VRIENDENVANSCHOKLAND.NL

De poster voor 2015 waarmee op middelbare scholen in de regio belangstelling voor de Van der Heideprijs wordt gewekt.

Fotograaf Hans Veenhuis komt anekdotes vertellen uit zijn lange periode als bewoner van de Noordoostpolder.

De jaarvergadering zal na het officiële gedeelte worden voortgezet met een lezing, verzorgd door polder-fotograaf Hans Veenhuis. Voor vele bewoners van de Noordoostpolder is fotograaf Hans Veenhuis een bekend gezicht. Eind december verscheen van Hans Veenhuis het boek “Van onder mijn AlpiNOPet”. Daarin beschrijft hij zijn leven als fotograaf en zijn belevenissen in de Noordoostpolder.

Agenda

1. Opening
2. Notulen van de Algemene Ledenvergadering, gehouden op 16 april 2015
3. Ingekomen stukken en mededelingen
4. Jaarverslag 2015 van de secretaris*
Het verslag van de jaarvergadering 2015 wordt voorgelezen op de jaarvergadering
5. Financiën:
 - Jaarverslag 2015 en balans per 31-12-2015*
 - Begroting 2016
 - Verslag Kascommissie
 - Benoeming nieuwe leden kascommissie
6. Bestuursverkiezing
7. Rondvraag

8. Sluiting van het officiële gedeelte

*Zie elders in dit nummer

Algemene Ledenvergadering

Corry Hendrix Mocking, secretaris

Het bestuur van de cultuurhistorische vereniging Vrienden van Schokland nodigt alle leden uit voor het bijwonen van de Algemene Ledenvergadering op 14 april 2016 in het Museumkerkje op Schokland, aanvang 20.00 uur.

Vele verhalen die wat minder bekend zijn, en daarom erg interessant, kan hij ons vertellen.

Ongetwijfeld is er de mogelijkheid om zijn nieuwe boek te kopen.

Het bestuur

Het bestuur van de vereniging *Vrienden van Schokland* in 2015:

- Voorzitter: Harrie Scholtmeijer
- Penningmeester: David Roemers
- Secretaris: Corry Hendrix – Mocking
- Ledenadministratie en distributie *Rondom Schokland*: Theo Hersevoort

Er zijn drie bestuursvacatures.

- Coördinator cursussen Geologie: Berend Jan Grotenhuis
- Coördinator donderdagavond en zondagmiddaglezingen: Het gezamenlijke bestuur
- Coördinator cursus Historie: Hans Hollestelle
- Het jaarlijks reisje: Jos Komen
- Adviseur Museum Schokland: Henk Kloosterman
- Redactie *Rondom Schokland*: Leen van Duivenboden, Hans Hollestelle, Leo Kaan en Harrie Scholtmeijer.

###

Jaarverslag vereniging *Vrienden van Schokland*

Corry Hendrix Mocking, secretaris

Hieronder het verslag van de belangrijkste activiteiten van de vereniging Vrienden van Schokland over het jaar 2015.

Het afgelopen jaar waren alle algemene bestuursvergaderingen bij leden van het bestuur thuis.

We zijn dit jaar 8 keer bij elkaar geweest.

Op bestuurlijk vlak heeft de vereniging contact met Stichting Het Flevolandschap, gemeente Noordoostpolder, Schokkervereniging, Toerisme Schokland, Landschapbeheer Flevoland, Historische Vereniging Weststellingewerf e.o., Historische Vereniging IJsselham, Vereniging Schuttevaer en Nieuw Land Erfgoedcentrum.

Ook dit jaar hebben we te maken gehad met een bestuurskrimp. We zijn nu nog met 4 bestuursleden. We worden ondersteund door Berend Jan Grotenhuis, die de cursussen Geologie voor ons organiseerde, Hans Hollestelle heeft de cursus Historie weer opgepakt en verder helpt hij met diverse taken van het bestuur. Jos Komen organiseerde het jaarlijks reisje. We zijn blij met deze ondersteuning. Ook dit jaar zijn er een aantal leden bijgekomen, maar we hebben meer leden verloren door overlijden, ziekte en verhuizingen.

De cursussen zijn allemaal goed bezet, ook de cursus Historie is weer gestart en is volgeboekt. Het museum Schokland is opgenomen in het

Cultuurbedrijf Noordoostpolder. Het afgelopen jaar merkten we al dat er het één en ander gaat veranderen. We proberen de nieuwe ontwikkelingen te volgen en zo mogelijk een bijdrage te leveren.

Berend Jan Grotenhuis heeft op 28 maart 2015 de *Van der Lijnonderscheiding* uitgereikt gekregen. Wij waren aangenaam verrast en blij voor Berend Jan.

Verder hebben we in het voorjaar van 2015 een aanvraag gedaan bij de gemeente Noordoostpolder voor de benoeming van een aantal nog naamloze paden op en rondom Schokland. Wij willen daar vlak in de buurt deze naamloze paden vernoemd zouden worden naar de vliegtuigen die daar zijn neergekomen in de Tweede Wereldoorlog: het Dinah Mightpad, het Tudhopepad en het Old Hickorypad. In eerste instantie leek het alsof de gemeente zou instemmen met de benoeming van de drie paden, maar dat was toch te optimistisch. Uiteindelijk heeft alleen het fietspad van de Vliegtuigweg naar de Nagelerweg een officiële naam gekregen: het Dinah Mightpad. De naam is afkomstig van de Amerikaanse B-17 bommenwerper *Dinah Might* die naast het pad is neergestort. Het pad is ontstaan doordat

veel ramptoeristen gingen kijken bij het wrak van het neergestorte vliegtuig. Harrie Scholtmeijer heeft samen met Wethouder Andries Poppe de nieuwe naam onthuld. De pers was goed vertegenwoordigd en heeft mooie artikelen geschreven in de plaatselijke kranten. De familie Ter Voert nodigde ons na afloop uit voor een kop koffie. De boerderij aan de Vliegtuigweg waar ze wonen is ongeveer 6 jaar geleden Dinah Might genoemd.

Het is goed dat de geschiedenis levend gehouden wordt en dat wij daar een bijdrage aan geleverd hebben. Het was een feestelijke dag voor de vereniging. Op dinsdag 11 augustus 2015 hebben wij herdacht dat piloot Bill Tudhope 75 jaar geleden aangespoeld is op Schokland. Bill Tudhope was een 21 jarige Canadese piloot van de *Royal Air Force*. In de nacht van 10 op 11 augustus 1940 is het vliegtuig met Bill Tudhope en nog drie bemanningsleden verdwenen uit het luchtruim. Het vliegtuig is nooit teruggevonden en ligt mogelijk ergens in het IJsselmeer. Het lichaam van Tudhope is later aangespoeld op de Zuidpunt van Schokland. Van de andere bemanningsleden is nooit meer iets vernomen. Anne, de oudste dochter van Nesta, de jongere zus van Bill Tudhope, is voor deze herdenking vanuit Engeland overgekomen naar Schokland. Tegelijk met de Tudhope-herdenking zijn ook

De cursusruimte op de Stenezolder van Museum Schokland

42 andere bemanningsleden/piloten herdacht die tijdens de oorlog in de Noordoostpolder zijn omgekomen. Met het noemen van de namen, begeleid door passende harpmuziek en mooie woorden is de Tudhope herdenking een bijzondere bijeenkomst geweest. Na de bijeenkomst in het kerkje van Schokland werd een bezoek gebracht aan de Zuidpunt van het eiland waar bloemen werden gelegd op de plaats waar Tudhope in 1940 aangespoeld is.

De website

We nodigen u van harte uit om de nieuwe website van de *Vrienden van Schokland* te bezoeken:

www.vriendenvanschokland.nl

Na veel inzet van een paar leden van ons bestuur en de website-bouwer is onze nieuwe site eind 2015 in de lucht gekomen. We hopen dat we via de site onze leden en belangstellenden voor onze vereniging beter kunnen bereiken. We hebben geprobeerd het gebruik van de site zo makkelijk mogelijk te maken voor de bezoekers van de site. Naar ons gevoel zijn we daar goed in geslaagd.

Gerrit Daniël van der Heideprijs

De *Gerrit Daniël van der Heideprijs* is dit jaar uitgereikt aan vier leerlingen van 6 VWO. Thom van der Bijl, Remo Sasso, Bas Schuitema en Gijs Wildeboer. Met als onderwerp: *"De kwaliteit van het IJsselmeer en het Markermeer"*.

Het was een moeilijke keus voor de jury. Jesper Linderhof van 4-Havo van het Zuiderzeecollege krijgt een eervolle vermelding. Hij zette een onderzoek op over de stand van zaken rond de *Hydrologische Zone* rondom Schokland.

Voor ons als bestuur en jury was het heel bijzonder om de prijs uit te reiken aan 4 leerlingen.

De prijs werd uitgereikt voorafgaand aan de diploma uitreiking en daardoor

met zeer veel belangstellenden en een extra feestelijk tintje voor de winnaars. Het winnende verhaal is te lezen in de *Rondom Schokland* herfst-uitgave 2015 (Editie: 55-3).

Het jaarlijks reisje

Het jaarlijks reisje was dit jaar op 30 mei en op 6 juni. De groep moest in tweeën gedeeld worden omdat de boot niet groot genoeg was om zoveel mensen in één keer te herbergen. We zijn met rederij Jan Timmerman vanuit Blokzijl gevaren naar Kalenberg, Ossenzijl, Echtenerbrug, over het Tjeukemeer naar Lemmer. Na Lemmer te hebben aangedaan zijn we via Emmeloord, Marknesse en Vollenhove weer teruggevaren naar Blokzijl. Aan boord was er koffie met *Blokzijler Brok*. Als lunch waren er broodjes en aan het eind van de middag een Chinees-Indisch buffet.

Rondom Schokland

4 x per jaar komt de redactie van het blad *Rondom Schokland* bij elkaar. Er is net als vorig jaar steeds voldoende kopij voorhanden. Het blad wordt erg gewaardeerd door de leden. We mogen dan ook trots zijn op zo'n mooi blad.

Cursussen

De cursus Historie is dit najaar weer van start gegaan. Hans Hollestelle organiseert deze cursus. Er was meteen al voldoende belangstelling voor de cursus. De cursus gaat dit jaar over de luchtoorlog boven het IJsselmeergebied. Diverse lezingen worden gegeven door verschillende personen. De cursus wordt afgesloten met een bezoek aan Vliegveld Deelen, bij Arnhem.

Onder leiding van Berend Jan Grotenhuis zijn de jaarlijkse cursussen Geologie weer goed bezet.

Er zijn meerdere cursussen te volgen. Alle cursussen bestaan uit 8 bijeenkomsten.

Lezingen van het Jaar 2015

Donderdagavond 15 januari 2015

Spreker: **Kees Meeuwse**n

Onderwerp: Onderwaterzetting van de Wieringermeerpolder

Zondagmiddag 22 februari 2015

Spreker: **Ed Voigt**

Lezing over Dr.Ir. Cornelis Lely

Donderdagavond 19 maart 2015

Spreker: **Richard Schuurman**

Onderwerp: "Spoor naar de Woeste Hoeve". Zoektocht naar de Poolse Mustang-piloot Czeslaw Oberdak

Donderdagavond 16 april 2015

Jaarvergadering

Spreker: **Willy Schutte**

Onderwerp: Over de ontwikkeling van de tulpen teelt in de Noordoostpolder

Donderdagavond 15 oktober 2015

Spreker: **Kasper Haar**

Onderwerp: 150 jaar bestaan spoorlijn Kampen-Zwolle

Zondagmiddag 22 november 2015

Spreker: **Evert de Boer**

Onderwerp: Een Archeologische wandeling door Kuinre

Eén van de hoogtenpunten voor de vereniging Vrienden van Schokland in 2015 was op dinsdag 11 augustus de Tudhope-herdenking. Het was 75 jaar geleden dat het lichaam van de RAF piloot Bill Tudhope aanspoelde. Hij is de laatste drenkeling van Schokland. Op de foto ontsteekt Anne Smith de eerste kaars voor haar Oom Bill. Foto: Hans Hollestelle.

###

Financieel verslag over 2015

D.E. Roemers (penningmeester)

Inkomsten

De inkomsten uit contributies zijn afgelopen boekjaar gedaald. De reden hiervoor is dat het ledenaantal ten opzichte van 2014 is verminderd. In 2014 telde de vereniging 467 leden. In 2015 waren dat er nog 445. Een flink aantal leden was bereid om een extra bijdrage over te maken naast de vaste contributie. De vereniging is in staat om bijzondere activiteiten te organiseren als leden bereid zijn iets extra's bij te dragen. In het afgelopen jaar kan daarbij met name gedacht worden aan de herdenking rond Tudhope. Namens het hele bestuur bedankt voor de extra bijdrage!

Activiteiten

In het afgelopen cursusboekjaar (2014/2015) zijn alleen de cursussen Geologie gegeven. De cursussen Geologie zijn dit boekjaar met een negatief resultaat gesloten. De belangrijkste reden hiervoor is dat er veel reiskosten verstrekt zijn aan de cursusleiders. De verwachting is dat het lopende cursusjaar ook met een negatief resultaat zal worden afgesloten. De kosten van de cursussen worden gedekt uit de cursusbijdragen door de cursisten. Een tekort kan eventueel worden gedekt uit de reserve. Het bestuur van de vereniging zal moeten nadenken over een verhoging van de cursistenbijdrage, mogelijkheden om de kosten voor de cursus te verminderen of het tekort te blijven dekken uit de reserve.

De kosten van *Random Schokland* zijn afgelopen jaar licht gestegen. Tegenover de kosten staan sinds 2011

voor het eerst ook inkomsten. Het is namelijk vanaf 2011 mogelijk om te adverteren in *Random Schokland*. De inkomsten uit advertenties waren in 2015 € 243,75. De verwachting is dat de opbrengst uit advertenties volgend jaar stijgt. De overige kosten van *Random Schokland*, worden voldaan uit de contributieopbrengsten.

De kosten van de donderdag avond/zondagmiddaglezingen waren lager dan in 2014. Deze kostenvermindering is veroorzaakt door de lagere reiskostenvergoedingen. De kosten van de lezingen worden gedekt uit de contributieopbrengsten en de entreegelden (€ 3,- p.p.) van bezoekers die geen lid zijn van de vereniging.

De jaarlijkse excursie is met een licht negatief resultaat afgesloten. De kosten van de excursie worden gedragen door de deelnemers aan de excursie. Het tekort wordt bijgesteld vanuit de reserve.

In 2012 is de vereniging gestart met de uitreiking van de *Gerrit Daniël van der Heideprijs*. De kosten hiervoor worden gedekt uit de contributieopbrengsten.

Resultaat

De vereniging heeft dit afgelopen boekjaar minder opbrengsten gehad dan uitgaven. De algemene reserve is het afgelopen jaar om deze reden gedaald met € 2.454,33. Het tekort komt ten laste van de reserve. De vereniging heeft dit afgelopen jaar met name extra kosten gemaakt voor de Tudhope-herdenking. Vanwege het

Elk jaar geeft de vereniging Vrienden van Schokland een biljet van € 200,- aan de winnaar van de Gerrit Daniël van der Heideprijs.

bijzondere karakter van deze activiteit heeft het bestuur besloten om de leden van onze vereniging (of iedereen die dat wil) te vragen om een extra financiële bijdrage. De verwachting is dat er in de loop van 2016 nog bijdragen voor Tudhope binnen komen. Daarnaast heeft de vereniging sinds dit afgelopen jaar een nieuwe website. De kosten hiervoor worden volledig gesubsidieerd door het *Cultuurfonds*. Deze subsidie wordt echter pas in 2016 op onze rekening bijgeschreven. De jaarlijkse kosten voor deze nieuwe website zijn lager dan de kosten voor de oude website.

Balansrekening

Vanwege bovengenoemde reden is de algemene reserve het afgelopen boekjaar afgenomen.

Begroting

Voor 2016 wordt een neutraal of licht negatief resultaat verwacht. Aandachtspunt blijft het dalende ledenaantal. Het bestuur van de vereniging hoopt, mede door de publiciteit rond de *Gerrit van der Heideprijs* en de activiteiten rond de Tudhope-herdenking, nieuwe leden te werven en is van plan door gerichte acties nieuwe leden te werven.

Balans					
Saldi van de balans-rekeningen					
Vrienden van Schokland "2015"					
Naam	Beginsaldo		Eindsaldo		Verschil
	Debet	Credit	Debet	Credit	
rabo betaalrekening	2738,2		2189,27		
ING betaalrekening	1008,53		2746,35		
rabo rendementsrekening	103,87		104,66		
archeologie-bestemmingsreserve		843,12		843,12	
ING zakelijke spaarrekening	16225,62		15361,1		
Steunfonds museum collectie		769,5		769,5	
vooruit contributie		355		2598	
historie overloop in				455	
historie overloop uit			128,5		
geologie overloop		1575		1785	
Kruisposten overloop			0		
Algemene reserve		16533,6		14079,3	2.454,33
Totaal	20076,22	20076,2	20529,9	20529,9	

Saldi van ontvangsten en uitgaven							
Vrienden van Schokland "2015"							
Resultatenrekening							
Naam	2014		2015		Begroting		
	Ontvangsten	Uitgaven	Ontvangsten	Uitgaven	2016	2016	
contributie	6340,5		6256,75		6200		
renten	189,97		136,28		130		
inning contributie		304,93		709,52			700
bestuurskosten		400,74		365,65			300
G. v.d. Heideprijs		432,32		216,5			300
geologie cursus	1295	1253,1	1680	2351,9	1500	2000	
historie cursus	365	728,21			400	565	
excursie	1373,5	1411	2291	2312,83	2000	2000	
Advertenties	260		243,75		260		
Rondom Schokland		4366,39		4436,48			4500
sprekers	38,6	506,53	51	351,42	50	400	
abonnementslidmaatschap		144,47		144,47		100	
Website				664,97	665		
Tudhope			70	1380,14	200		
diverse uitgaven		421,08					340
bankkosten		186,5		249,23			200
Minder ontvangen dan uitgegeven	292,7		2454,33				

HOOFDARTIKELLEN

De Stormvloed van 1916 en zijn gevolgen

Gerrit van Hezel

Gerrit van Hezel was jarenlang werkzaam voor Rijkswaterstaat in Zwolle. Hij werkt op dit moment aan een studie over het leven en werk van Walter Christaller en diens familie. Hij heeft daarnaast o.a. met Aaldert Pol gepubliceerd over Schokland, Kraggenburg en de “regio”.

Terwijl de Grote Oorlog van 1914-1918 al gruwelijker en uitzichtlozer was geworden voltrok zich in het neutrale Nederland, langs de Zuiderzee een ramp. In januari 1916 was het stormachtig weer geworden dat een paar dagen later, op 13 januari, aanzwol tot een krachtige noordwester storm, die tot diep in de nacht aanhield, en de zeespiegel en golven tot grote hoogten opstuwde. Door deze gebeurtenis met een zeldzaamheid van eens in de 70 jaar braken vele dijken, wat in veel gebieden – vooral in Noord-Holland – een waternood veroorzaakte met vele doden.¹ Bij diverse scheepsrampen op zee kwamen nog eens 32 mensen om. Deze ramp van 100 jaar geleden zette een proces in gang dat leidde tot de afsluiting van de Zuiderzee en de geboorte van de Noordoostpolder.

1. 19 Doden vielen hierbij, waarvan 16 op het eiland Marken. Tevens breekt de Amsteldijk bij Anna Paulowna-polder. Hier komen twee mensen om het leven. Ook de Noordzee ging tekeer, waardoor in Rotterdam 5 mensen verdronken.

Urk, 13 januari 8:00-13:00 uur
Op het eiland Urk had de stormachtige wind donderdagnacht 13 januari weer onheilspellend om het houten interneringsdepot gefloten. ‘t Bouwsel was er in 1915 door timmerlieden in drie weken neergezet, en het bood plaats aan zo’n 52 personen.

Op het eiland doden negenendertig geïnterneerde gevluchte buitenlandse officieren hun tijd. Om hun kamp staat een dubbele twee meter hoge afrastering van prikkeldraad. Het ligt op een mooi grasveld, vlakbij de vuurtoren, de school en de Hervormde kerk, op het hoogste deel van het

Fig. 1. Het interneringskamp op Urk, gezien vanaf de vuurtoren, bewaakt door een schildwacht. Achter het houten interneringsdepot het Kerkje met kerkhof. Bron: Foto collectie museum Het Oude Raadhuis, Urk.

eiland. De negenendertig vanwege “ontsnappings”-gevaar op het eiland geplaatste Franse, Engelse en (vooral) Belgische officieren, zien uit op de zee, die onder een zwaarbewolkte hemel ruw tekeer gaat. Ze worden bewaakt door vijftien Urker soldaten. Hier geldt het militaire gezag. De hoogste autoriteit is hier de militaire commandant, en landelijk is dat de besnorde generaal Cornelis Jacobus Snijders, Opperbevelhebber van de Nederlandse Land- en Zeemacht. Conform de *Vredesconferentie van Den Haag* van 1907 moest Nederland als neutrale natie ALLE gevluchte militairen van oorlogvoerende naties ontwapenen en interneren. Er waren echter enige gevluchte officieren, die consequent weigerden om het erewoord te geven (om zich te houden aan de internerings-eisen), omdat ze vastbesloten waren te ontsnappen of als militair – uit principe – geen erewoord zouden kunnen geven aan een vreemde mogendheid. Minister Bosboom had daarom deze zware gevallen onder verscherpte bewaking laten interneren op het eiland Urk.²

2. De Nederlandse regering overwoog de gevluchte Duitse keizer te interneren op Urk, gelijk zijn zoon de Kroonprins op het eiland Wieringen. Dit onder druk van de geallieerde mogendheden die de Keizer een zo onprettig mogelijk verblijf in ons land toewensten.

Deze officieren mogen zich vrij bewegen van ‘s morgens 09:00 uur tot ‘s avonds 18:00 uur. Dagelijks kunnen ze in uniform het eiland om- en door het dorp lopen, steeds gevolgd door een Urker ‘schildwacht’ met een geladen geweer aan de riem. De wintermaanden waren er bijzonder onaangenaam en nat. Dat had de bekende schrijver-journalist en sportman Jhr. Jan Feith ook geconstateerd toen hij begin januari de mannen ‘in hun hopeloze sleurleven’ had bezocht en hun klachten had genoteerd.³ Ongezond vonden ze het vochtige klimaat hier: de barak tochtte, was niet waterdicht en uit de vloeren steeg een onaangename lucht op. Er waren veel zieken geweest en de geneeskundige hulp was ontoereikend. Wat hen stak was dat de gevluchte Duitse officieren het aangename “home” in het vriendelijk Bergen

Maar toen brak op Urk net de vlek-tyfus uit, waardoor het interneringskamp als verpleeghuis moest worden gebruikt. Aan de tyfus wilde men natuurlijk ook niet de Keizer en zijn gevolg blootstellen en het gezelschap werd toen geïnterneerd op kasteel Amerongen bij de familie van Aldenburg-Bentink, met iedere middag om vier uur een ‘High Tea’. Bron: Klaas de Vries. Amsterdam.

3. Jan Feith, *Interneerings-ellende op Urk*. II. In: *Algemeen Handelsblad*, 5 januari 1915. Eerder, op 17 december 1915, had *De Telegraaf* geschreven over De sanitaire verzorging der geïnterneerden op Urk.

Fig. 2. Station De Windwijzer in Den Helder (ansicht)

hadden, terwijl zij als geallieerde officieren op het onaangename ‘Sint Helena van de Zuiderzee’ zaten. Jan Feith, een verwoed schaatser – hij had de eerste Elfstedentocht verslagen – was wel wat kou gewend, maar ook hij vond het op Urk tijdens zijn winters bezoek ‘onzegbaar luguber’. Ook op deze donderdag de 13^e januari vinden de officieren een wandeling geenszins aantrekkelijk. Als sinds 11 januari is het stormachtig. En de wind wil niet gaan liggen; integendeel, tot 13:00 uur trekt de noordwester aan tot brullende stormkracht. Dit had de avondkrant niet voorspeld!⁴ In allerijl heeft men het bouwwerk nog tijdig met ankers, enz. kunnen “bevestigen”.⁵

Schokland, donderdag 13 januari 08:00 uur

De lichtwachters op de Zuidpunt van Schokland, Pieter Verschoor en zijn vrouw Mina van Twuyver, wonen met hun drie kinderen pas enkele maanden op Schokland. Vanuit de keuken kunnen ze de blauw-wit geëmailleerde

rijkspeilschaal, 4 meter uit de oever, aflezen. Het water staat deze donderdagochtend de 13^e januari om 08:00 uur hooguit een paar decimeters hoger dan de dagelijkse vloed en er trekken 1 meter hoge golven doorheen, op hun weg naar het zuidoosten. Maar Pieter (1874), oud-matroos eerste klasse bij de marine, is niet gauw bang van wat golven, zeker niet van dit formaat.

Vlieland, donderdag 13 januari 14:00 uur

Deze ochtend om 08:00 uur is de wind bij Hoek van Holland al aangetrokken van stormachtig naar een storm. En om 12:00 uur loeit ook bij het weerstation De Windwijzer in Den Helder een krachtige westerstorm (windkracht 10).⁶ Dan kan men op Vlieland een waterstandstand noteren van 0,68 meter boven Nieuw Amsterdams Peil en bij Urk: 1,45 meter + NAP.

Om twee uur in de middag zou normaal gesproken op Vlieland het dal van de eb fase zijn bereikt, maar de storm heeft het water een paar meter boven dagelijks laag water opgestuwd.

4. Voorspelling KNMI, Bijvoorbeeld NRC 12-01-1916.

5. *Algemeen Handelsblad*, 15-01-1916.

6. Windkracht 9: van 16,8 – 19,5 km/s

Weerbericht.

Urk 13 januari 14:00-24:00 uur

Op Urk is het dan nog maar 0,90 m + NAP. Het zicht op zee voor de officieren is beperkt. Maar wie 't zou willen ziet bij de oever een heksenketel: manshoge golven, die met overslaande rollers en wit van 't schuim langssnellen. De zee brult, de storm giert; het gebouw kraakt en piept en het is een wonder dat het blijft staan. Je buiten staande houden lukt nauwelijks.

De situatie begint zorgelijk te worden want de verhoogde ebstand bij Vlieland zal over drieënehalf uur later hier ook merkbaar worden en de getijbeweging bij Vlieland staat weer voor haar opgaande fase.

Op Urk bruist om half zes 's avonds de vloedlijn rond de 1,75 m +. Waakzaamheid is nu geboden, want de storm bijt door en is naar het NW gedraaid, de gevaarlijke richting! Want als zo'n storm langer dan zes uur aanhoudt, wordt laagwater bijna onmogelijk en gaat de nieuwe vloed op de schouders van de vorige staan. De storm houdt aan. 's Nachts om twaalf uur wijst de peilschaal 2,07 m +.

Schokland en Urk, 14 januari 00:00-03:00 uur 's nachts

Ja, deze storm heeft een lange adem. Bij de vuurtoren op de Zuidpunt is de familie Verschoor ongerust. De zee is er een paar meter opgestuwd. Om vijf uur was de zon al ondergegaan, maar ondanks de duisternis zijn de wit bruisende schuimkoppen vlak onder de ramen wel te zien. Voor alle zekerheid zijn ze maar op de tafels en het aanrecht gaan bivakkeren. Pieter heeft de matrassen al eerder naar het platform boven in de vuurtoren gesleept, een hele worsteling. Maar van slapen komt het niet. Om drie uur 's nachts – Urk tekent 2,43 meter plus – belt hij Harm Smit op, de belangrijkste ambtenaar op Emmeloord, aan de

Avondweerbericht van het Kon. Ned. Meteor. Instituut te De Bilt (8 u. 30 min. n.m.).

Verwachting: Aanvankelijk matige Noordwestelijke wind; Hebt tot half bewolkt en waarschijnlijk droog; koele ochtend, later wellicht weder krimpende en toenemende wind met toenemende bewolking; en nieuwe regenkans.

luwe kant van het eiland: "Moeten we allemaal omkomen?" Smit, in de laarzen, spreekt hem moed in. In zijn kamer staat het water meer dan een decimeter hoog. Jantje en de kinderen liggen boven op bed.

Alleen de terpen Emmeloord, de Middelbuurt en de Zuidpunt steken nog uit de wijde golvenzee. Tot 06:00 uur 's nachts stijgt het water nog een paar decimeter.

Op Urk dringen de golven over de nieuwe Noorddijk boven het riool in vele huizen en kelders langs de buitenzijde van het dorp. Enige gezinnen, ook dat van een van de Belgische officieren, moeten hun woning ontruimen. De golven slaan zelfs over de basaldijk bij het hoog gelegen interneringsgebouw.⁷

Dan zet de daling in en neemt de dreiging af, omdat de wind flink in kracht afneemt.⁸

Fig. 3. De NRC van 12 januari. Voorspelling van het KNMI: "tot de avond van 13 januari".

Fig. 4. De in 1856 gebouwde vuurtoren op de Zuidpunt met naastgelegen woning. Op de achtergrond de Zuiderzee. Gefotografeerd in 1921.

7. *Algemeen Handelsblad* 15-01-1916.

8. Om 2:00 uur 's nachts windkracht 10, om 4:00 uur kracht 9, om 6:00 uur kracht 8, om 8:00 uur kracht 6.

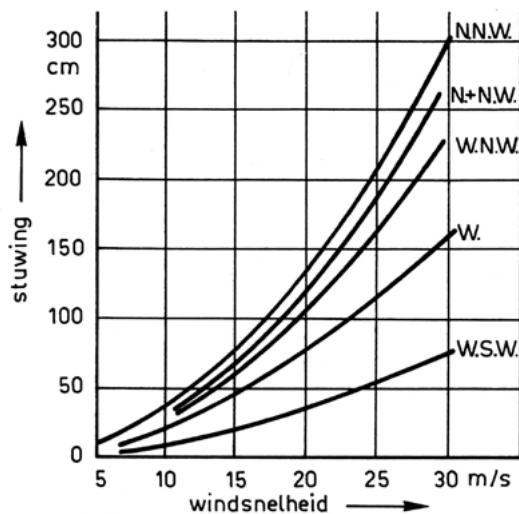
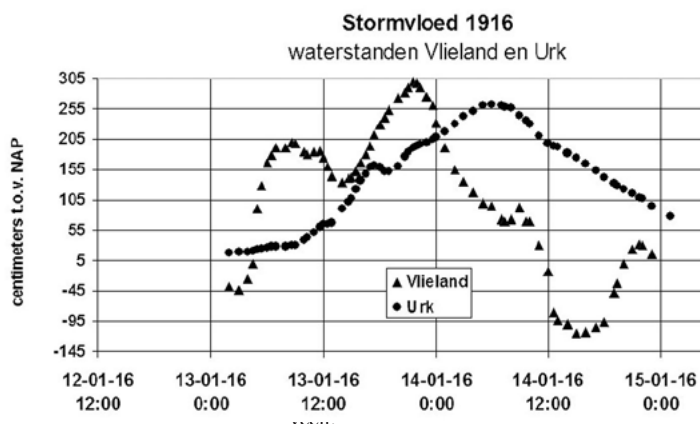

Fig. 5. De extra opstuwing bovenop het reguliere getij op de Noordzee, afhankelijk van windrichting en -snelheid. Nortier (1980).

Reportages

Uit de kranten van die avond en de volgende dagen wordt steeds duidelijker hoe groot de ramp is. De stormvloed was samengevallen met een hoge afvoer op de rivieren. Extreem hoog water langs de Zuiderzee vóór de ramp door aanhoudende noordwestenwind en dagenlange regen hadden de – slechte⁹ en slecht onderhouden – dijken verslapt. Vooral in de nacht van 13 op 14 januari zijn op tientallen plaatsen de dijken doorgebroken en op veel plaatsen beschadigd aan binnenbeloop en de bekleding. Tal van gebieden, waaronder vrijwel geheel Waterland, staan onder water. Vele mensen zijn

Fig. 6. Waterstanden op Vlieland en Urk tijdens de stormvloed van 1916.

omgekomen en de materiële schade is niet te overzien.

Journalisten reizen af naar de getroffen gebieden en doen verslag van de ellende en de hulpverlening.

Marken, nacht en ochtend van 14 januari

Marken met zijn lage kades loopt 14 januari 's nachts onder water. Er vallen 16 doden. Ook de Amsteldijk bij Anna Paulownapolder is gebroken en er zijn twee mensen verdronken.

Als de journalist van de Utrechtse krant *Het Centrum* het eiland Marken aandoet hoort hij wat er die nacht is gebeurd.¹⁰

Op een kale plek hebben drie huizen gestaan. Uit 't eerste huisje zijn de mensen tijdig gevlucht, in 't tweede is een oude vrouw verdronken. Nu ligt alles er gelijk met de grond. De mensen uit het derde huis vluchtten op de nok van de woning ernaast; een vrouw met twee meisjes. De man die haar redde, vertelt: 'In de nacht hoorde ik schreeuwen. Mijn vrouw zei: "Jannetje zit op dak, met twee kinderen." Toen heb ik alles uitgedaan en ik ben tot de hals in 't water gegaan, heb ze een touw toegeworpen en ze zo hier 't raam doorgehaald.'

Van een andere woning hangt er alleen nog de open zolder. Een moeder vertelt: 'Met ons twaalfen zaten we hier. De muren gingen over als zeilen. De zee steeg erover en,' wijst zij, 'als dit ene balkje het begeven had, dan waren we allemaal verdronken. Tot 's morgens halfnegen hebben we er gezeten. Toen hebben we eerst de zeven kinderen eraf gezwommen. De vrouwen bleven er zitten. De kraamvrouw ook, die vanmorgen bevallen is. De boten sloegen onder door het huis heen.'

10. Artikel: Op Marken. In: *Het Centrum*, 17-01-1916.

Op dit buurtje hebben er zeven het leven gelaten. Een is er nog niet gevonden. Toen dit huis instortte, zijn man, vrouw en drie kinderen eronder verpletterd. De twee oudste meisjes zijn enkel nog over van dit gezin. Heel onverzorgd zijn ze achtergebleven, geen kleren, geen eten. Een van beide deertjes, in Markerdracht, heeft zich aan de gevel vastgeklampt en zo d'r leven gered.

De bakkerij en 't woonhuis op de Rozenwerf zijn helemaal weggeslagen. Verschillende huizen zijn ontzet.

Verderop rondom de terp Grotenwerf staan ze allemaal kleren te vissen. Drie meisjes van 20, 25 en 30 jaar, zijn hier van 't bed af verdronken. 't Hoge bed, dat de toevlucht biedt voor de Markers bij stormvloeden, de veilige schuilplaats in hun woning. Haar broertje was op zolder gevluht en is later gered. Een huis is weggeslagen. Niets meer van over. Evenzo een hoekhuis ernaast.

De volgende terp is Wittewerf. De gids zegt: 'Die huizen waren niet goed gebouwd.' De terpen op Marken raken vol. Nu bouwen ze ernaast. Maar die huizen moeten op palen staan. Dat is hier niet gebeurd. Het huis dat op deze muren gestaan heeft, staat daar tweehonderd meter verder in 't water, gaaf en al, op zijn achtergevel met de deur en de ramen naar boven. 't Is weggestormd en meegevoerd met de golven. De man hier in dit huisje zag 't gaan. Hoorde nog roepen: 'O mensen, help me!' Man, vrouw en drie kinderen zijn ermee heengegaan.

Waterland, ochtend 14 januari

De waterstanden aan de westkust breken de oude records met ruim twintig centimeter. De dijken zijn er niet op berekend. Overal slaan de golven over de kruin van de dijk heen. Het binnentalud raakt totaal verzadigd

en hele stukken dijk schuiven de sloot in. Als eerste bezwijkt de Amsteldijk van de Anna Paulownapolder. Het oostelijke deel loopt snel vol. Even later volgt de Katwouder Zeedijk en de Waterlandse Zeedijk. In totaal zullen de dijken op minstens vijftien plaatsen bezwijken.

In de ochtend van vrijdag 14 februari 1916 slaat het water over de Waterlandse Zeedijk en deze breekt bij Katwoude. Praktisch heel Waterland loopt onder. Tussen Zaandam, Purmerend en Edam tot aan het IJ bij Amsterdam-Noord heeft het water vrij

Fig. 7. Overstroomde gebieden in 1916.

Bron: Wikipedia, Rapport Rijks-waterstaat 1916

Fig. 8. Marken na de ramp.

Bron: Stichting herdenking Watersnood Marken 1916: <http://marken1916.com/>

Fig. 9. Naast deze dijk voor de Oostpolder nabij Van Ewijksluis was ook van de Waterlandse Zeedijk bij Katwoude niet veel meer over.

www.

westfriesgenootschap.nl

spel. Ook de verschillende polder- en ringdijken verdwijnen goeddeels onder water.

Een correspondent meldt aan *Het Centrum*¹¹ de situatie op vrijdagochtend in Edam: Een detachement militairen is voortdurend in de weer, de zeedijk, die aan het verschuiven is en ieder ogenblik kan doorbreken, te versterken. De streek tussen Edam, Monnikendam en Volendam is geheel overstromd. Er is daar veel vee verdronken. In Edam heeft het water de huizen nog niet bereikt, maar ook hier staat het reeds in de tuinen die aan de Zuiderpolder grenzen. Deze polder staat onder water en het water is daar binnengedrongen vanuit de Katwijker polder, waarvan de zeedijk reeds is doorgebroken. Het ergst is de toestand wel te Volendam, waar alle lager gelegen huizen het water tot aan de zolder staat, zodat de bewoners hun onderkomen moeten zoeken in de huizen, die op de dijk staan. Volendam is op het ogenblik een eiland. Alleen langs de zeedijk kan het worden bereikt, doch deze weg is zeer gevaarlijk. De spoorwegverbinding Edam-Volendam is verbroken. Honderden stuks vee zijn op de dijk samengedreven en kunnen niet meer naar Edam worden gebracht. Bovendien is reeds zeer veel vee verdronken. Ook de Zeedijk is doorgebroken te Uitdam bij Zuiderwoude, waardoor de Zeevangpolder is overstromd. In Broek in Waterland staan reeds zeer

11. De Utrechtse krant *Het Centrum*, 15 januari 1916.

veel huizen onder water. Van twee boerderijen is al het vee verdronken. Bij Ilpendam is men bezig de bruggen te stutten. Ook te Broek in Waterland is het vee in de kerk en in andere openbare gebouwen in veiligheid gebracht. In Volendam heeft het bekende hotel Spaander veel schade geleden.

Anna Paulowna, 14 januari, 's ochtends

Nader wordt uit Anna Paulowna gemeld: De toestand is hopeloos. De dijk vertoont een gat zo groot, dat voorlopig aan stoppen niet is te denken. Het oostelijk gedeelte van de Anna Paulownapolder, de Oostpolder, staat geheel blank. De mensen zijn ijlings gevlucht, zodat veel vee is achtergelaten. Met boten tracht men de boerderijen te bereiken om te redden wat te redden valt. Uit Den Helder zijn 700 soldaten aangekomen, die trachten het Westelijk gedeelte van de polder boven water te houden. De stand van het zeewater blijft evenwel nog enorm hoog, zodat volstrekt niet zeker is, dat deze polder, Westpolder en Breezand behouden blijven.

Monnikendam en omgeving, 14 januari, 07:00 tot 12:30 uur

De hele nacht van 13 op 14 januari hebben militairen bij Katwoude aan de dijk gewerkt, maar niets heeft geholpen. Om zeven uur 's ochtends stroomt het water de polder binnen. Jac. Korthals Altes bezoekt die dag de meest geteisterde streek van Noord-Holland.¹² Grote moeilijkheden levert daar het bergen van het vee op, want

12. *Het Centrum*, 15 januari 1916. *Het Centrum* citeert een verslag van de heer Jac. Korthals Altes in *Het Handelsblad*. Jac. Korthals Altes is mogelijk verbonden aan het Assurantiekantoor Jac. Korthals & Co te Amsterdam (Advertentie op 15-01-1916 in het *Nieuwsblad van het Noorden*).

grote kuddes zijn naar Monnikendam overgebracht. Vanuit de kerk daar ziet hij het ondergelopen land met zijn boerderijen. Met bijna bovenmenselijke kracht zijn de boeren bezig het vee met modderschuiten en andere vaartuigen te redden. Het water stroomt nog steeds toe en het steeds voortstuwende water doet vrezen, dat de Purmer elk ogenblik kan bezwijken, en dan zal de Beemster onverbiddelijk volgen en loopt ook de Zaan groot gevaar.

De pastoor van Monnikendam heeft gebouwen beschikbaar gesteld voor het onderbrengen van vee. Andere kerkgebouwen staan onder water. Na omstreeks twaalf uur gaat Korthals Altes kijken naar de doorbraak tussen Monnikendam en Zuiderwoude. Deze peilschaal wijst 2,20 meter boven A.P., en er zijn op ongeveer 250 meter van elkaar verwijderd, op ruim een half uur gaans van Monnikendam, twee grote gaten in de dijk geslagen, ongeveer 30 en 50 meter breed. Het water stroomt als een waterval naar binnen met een groot verval. “En wie dat zagen, begrepen het gevaar, dat Noord-Holland boven het IJ liep.” De dijk heeft zwaar geleden en lang vertoeven is niet gewenst. Hij vertrekt weer naar Monnikendam. Edam is niet te bereiken.

Broek- en Waterland

De N.R.C. bericht over het geteisterde gebied Broek- en Waterland.¹³: “Vee is er verdrinken. Zo is deze gouden tijd van de boeren plotseling in een rouwtijd verkeerd. Gelukkig, dat er, althans voor zover wij konden nagaan, geen mensenlevens te betreuren zijn. Nog altijd komt er meer water opzetten. Als de reporter de weg langs het zijkanaal naar Broek volgen, stroomt het water van het Noordhollandskanaal, dat wijd buiten

13. De Zuiderzeedijk doorgebroken. In: NRC van 14-01-1916.

Fig. 10. De watersnood gezien vanuit Nieuwendam (Archief HCAN).

zijn oevers was getreden, hens voorbij, met de woede van een bergstroom, meeslepend allerlei wrakhout: kippenhokken, hekwerk en dergelijke, en nu en dan ook een dood schaap. De Noordpolder, ter linkerzijde van de weg naar Broek, staat voor een groot gedeelte blank; de buurtplaatsen langs het kanaal liggen als eilanden in de vloed. Maar veel erger is, wat zij zien ter rechterzijde van de weg in het verschiet van de Broekermeerpolder.

Vlak bij Broek kan hij niet verder. Hier stroomt het water over de weg, juist in de knik ervan. Bruisend stortte het zich omlaag in de polder, als een dier op zijn prooi. En in het midden van die wilde vloed staat, heel zonderling, als een rotsblok in een waterval, een zorgvuldig geschilderd boerenhuis, dat natuurlijk verlaten is.

Fig. 11. Overstroomde gebieden in rond Waterland. Ter Wee (1916)

Het is een naargeestig toneel, versterkt door 't akelige geloei van vee in het als het ware door water ingesloten dorp Broek in Waterland, waar honderden stuks vee zijn bijeengedreven op het hoge gedeelte om de kerk en ook in het kerkgebouw. Maar hoe lang het daar nog veilig zal zijn, weet niemand. Het water blijft maar wassen.

Langs het zijkanaal maken steeds meer mensen zich op, om met hun have en goed, voor zover het draagbaar was, te vluchten. Voor de ramen der huizen zag men in de haastig ontruimde vertrekken soms de kast boven op de tafel liggen, om haar voor wegspoelen te beveiligen. Sjezen en fietsen rijden heen en weer en ook ontmoeten ze telkens een boer te paard, die als een soort van renbode af en aan draaft. En overal staan de mensen aan de deur om aan degenen, die van hoven af komen, te vragen, hoe het er mee staat. "Alles gaat er aan" zo klagen zij, en ze wijzen hen, hoe achter hun huis in de Broekermeer-polder het water spoorlags vooruitschuift en hoe het achtergelaten vee hier en daar op enkele hogere punten bijeen schoolt om de kop boven water te houden.

Ook op de terugrit naar Buiksloot, van waaruit de journalist deze eerste indrukken door belt, moet de auto zich telkens weer moeizaam heenworstelen door oneindige kuddes hoornvee, paarden en schapen, die door mannen, vrouwen en knapen, oud en jong, alles wat maar een stok kan voeren, worden voortgedreven richting Amsterdam.

5:30 uur

Om half vier 's middags maant de burgemeester Korthals Altes om te vertrekken. Het water slaat reeds over de dijk van het Monnikenmeer, de enige verbindingsweg die Monnikendam nog heeft, namelijk naar de Purmer. Inderdaad staat het water op enkele plaatsen al een voet op de straatweg en het stroomt nog voortdurend binnen vanaf de doorbraak benoorden Monnikendam, tussen Katwoude en Volendam.

Door de doorbraak zijn op een plaats van een zekere Jonker alle 17 koeien, verdrongen. Ook in de Belmermeer zijn alle beesten omgekomen. Hij rijdt door de Purmer over Ipendam en stuit op grote karavanen vee, dat van Watergang naar de Beemster wordt gebracht. Van Ipendam over het Schouw naar Buiksloot te rijden, wordt ontraden. Daarom maar het Noordhollandskanaal oversteken en over Purmerland rijden. Daar deelt onderwijzer Veen hem mee, dat elk ogenblik de komst van het water wordt verwacht en ook voor Oostzaan, Landsmeer en Buiksloot wordt gevreesd.

In Oostzaan en Landsmeer stijgt het water. De herenboer Deysselfhoff in Landsmeer heeft zijn vee al weggebracht, omdat hij ervan overtuigd is, binnen enkele uren het water te hebben. Ook hier weer het treurige schouwspel van vrouwen met kinderwagens en kinderen. Jongens en meisjes, hun geiten, hun lievelingen, geleidend, zorgvuldig toezien dat ze niet te water zouden raken.

Tussen Buiksloot en Amsterdam is hij getuige van een zeer actief en correct, optreden van militairen en Amsterdamse politie, waaronder bereden agenten. De militairen begeleiden het vee en de politie handhaaft de orde, wat "werkelijk geen sinecure" is.

Fig. 12. In de buurt van Volendam houden deze dames de moed er in
www.dichtbij.nl/waterland/regio/artikel/3747716/start-herdenking-watersnood-1916.aspx
Monnikendam, 14 januari, 1

In Zuiderwoude weet men niet waar de vluchtende mensen ‘geborgen’ moeten worden. Verscheidene hebben onderdak gezocht bij familieleden in Amsterdam en bij kennissen te Monnikendam.

Monnikendam, 14 januari, 20:00 uur

Monnikendam, vrijdagavond na achten. Er is een groot gat in de weg geslagen onder de tramlijn, en de tramlijn naar Edam staat blank. Monnikendam staat als een eiland in zee. Ook te Zuiderwoude is de dijk doorgebroken. Bij Matwoude steken alle boerderijen met het dak boven het water uit. Van Ipendam tot Edam staat alles onder water. De wind is in de ochtend gaan liggen en de Purmer heeft nu niets meer te vrezen. In Monnikendam is het buitenwater sinds 12 uur een meter gezakt. Nog steeds worden er koeien de kerk binnengebracht en ook de varkens, die het laatst gered worden. De schade, die geleden is door de bewoners van de polder Waterland is natuurlijk niet te begroten, beseft ook Korthals Altes. Een zeer grote hoeveelheid vee is verdronken; in de schuren is een massa foerage door het water bedorven en de weilanden hebben door het zoute water zeer geleden.

Waterland, 15 januari

De Rotterdamse schrijver-journalist Marie Brusse bezoekt zaterdagmiddag “een door het water ingesloten dorp” in Broek- en Waterland met het oog van een ware psycholoog. Daar stellen de beste vrijwilligers zich bescheiden onder andermans bevelen, geen opdracht is hun te vermoeiend, te gevaarlijk of te gering. Ze dienen dag en nacht door, als ‘t moet; denken niet aan etenstijden, lopen voort met doornatte kleren zolang er nog te helpen valt en vragen om geen enkel

gerief. Een ramp is er nodig om de kracht, de durf, de geschiktheid voor de hachelijkste daden van zulke veelal door ‘t leven enkel maar verwende mensen aan zichzelf te openbaren. En wat een zegen, als zo’n ramp dan geen oorlog is. Bij redders en verdedigers “gaat als regel wel op, dat zij, die zich onverplicht opwerpen, zich zelf ook wel ‘t volledigst overgeven. Als de emoties uitgevierd zijn, volgt met de vermoeyenis een soort doffe onverschilligheid en waar de plicht niet gebiedt, verdwijnen zij dan soms even ongemerkt als ze eerst opgedoken zijn. ’t Zo noodzakelijke afmaken van een taak, wat geduld en zelfdiscipline vereist, biedt hun geen prikkels van ‘t onverwachte, is niet meer romantisch genoeg.

Er zijn er ook die, volkomen oprecht, zich enkel door de romantiek van het rampspoedige, van ‘t gevaar van de dramatische encenering laten verlokken om aanstonds heen te gaan en mee te helpen. Maar de eerste natte voeten werken op hun verbeelding bedenkelijk verkillend. En dan ontstaat er in hen een moeilijke strijd waarbij ze”hun figuur willen redden”. Zij bemoeien zich overal mee, lopen iedereen voor de voeten met hun troost en hun raad – en omdat ze nergens “weer-werking” vinden maakt dat hen óf balorig of kritisch – tot ingezondenstukken-schrijvers toe – óf ze kopen

Fig. 13. Albumplaatje van generaal Cornelis Jacobus Snijders (1852-1939) Foto ca. 1914-1918.

Fig. 14. Het bergen
van verdronken
hoornvee.
Site: Droge voeten

't af door goed in de beurs te tasten voor een enkel slachtoffer, dat 't gelukkig toeval hun tegemoet voert, nog druipend en wel, en dat 't dan gewoonlijk 't minst nodig heeft. En dan gaan ze spoedig naar zich thuis om zich "met heldhaftige fantasieën te wreken op de zo ontmoedigende koude en natte werkelijkheid. Dit zijn trouwens meer de zeer sporadische verschijnselen, de totale activiteit overziend.

Over één omstandigheid zijn de "oor- en ooggetuigen" 't allemaal eens. Waar bij een scheepsramp de ridderlijke leuze geldt van "vrouwen en kinderen eerst", wordt hier, blijkbaar in de paniek, nog wel eens onridderlijk met de schouders tegenin geworsteld – daar maakt het instinct van de landelijke bevolking bij een watersnood blijkbaar tot regel, dat eerst het vee wordt gered. En in Waterland zijn de polderbewoners merendeels veehouders, ingericht op de leverantie van melk aan Amsterdam, de grote stad, waarmee ze overal door waterwegen verbonden zijn. Welnu het mansvolk laat, zodra het water opkomt om de hoeve, het gezin in de steek, en bemoeit zich aanvankelijk enkel met de koeien, om die, vaak in eigen levensgevaar, op 't droge te brengen. Het vee vormt een overwegend deel van hun bezit, en

het is de voornaamste bron van hun bestaan, hun mobiele bezit. Hoewel vaak koppig en tegenstribbelend, laten die redeloze dieren zich toch wegdrijven. 't Gezin kan meestal zo lang nog wel veiligheid vinden op de zolder. Maar omdat koeien nu eenmaal geen trappen klimmen, moeten zij weg, ver weg gebracht worden om niet te verdrinken." Bovendien is de gehechtheid aan het vee bij de redding een sterk element. Er is een molenaar gevonden "geknield bij zijn twee overgebleven koetjes, waar hij dan maar liever mee omkomen wilde".

Een predikant is in de ongeluksnacht alleen over aan de dijk om oude mensen, kleine kinderen en gebrekkigen te redden, omdat de andere mannen 't "natuurlijk te druk hadden met hun beesten". De aandoenlijke verhalen van dapperheid, van 't trotseren van het koudewater ... tot aan de hals, en allerhande andere opofferingen voor lotgenoten komen uit de streken waar de bevolking geen vee houdt – zoals op Marken – óf mensen betreffen, die vreemd aankwamen, van buiten af. "t Toeval, dat het leger gemobiliseerd is, heeft bij deze ramp ... onschatbare diensten bewezen. Ik heb soldaten gezien, doorweekt van 't water, en van kou "bevangen", die even hier of daar

handenwrijvend bij een kachel kwamen staan met hun bleke gezichten, zonder een woord te klagen, en die aanstonds weer in de open roeiboot stapten om een armzalig boeltje uit de vloed verder te verhuizen. Ik heb ze bezig gezien, ook tot aan de knieën in de vloed, aan 't werk van de dijken, met een ijver en een lust, die waarlijk weldadig aandeden. Bij groepen sjorden ze aan de touwen het heiblok omhoog om 't de palen in de grond te laten drijven, en ze zongen een liedje, erbij op de maat; ze sjouwden met bokken en planken of gaven hun spieren aan 't vermoeiende zandscheppen, zó willig toegewijd, dat je erom van de kerels ging houden. Langs één dijkvak herkende ik onder de stoere arbeiders uit het leger een dokter in de oude talen, een accountant, een jeugdige acteur. En de opmerking van een kapitein, die zelf het voorbeeld gaf van opgewekt aanpakken, was typerend: "u werkt 't beste met mannen van ontwikkeling en grotere beschaving, omdat zij in de regel een zekere zelftucht node hebben om de anderen. Ze klagen het minst: ze hebben geleerd zich te beheersen – waar de echte beschaving immers op neer komt."

Een eind verder treft Brusse een groep, die ergerlijk aan 't lijntrekken is. Aan één van hen vraagt hij of ze dan niet begrepen wat er afhing van hun werk aan de dam? – Hij kijkt hem eens onderzoekend aan, en antwoordt: "als je superieuren je hierbij ook al behandelen als trekkoppen, als ze je alles commanderen en zelf niets uitvoeren, dan verlammen ze je goeie zin, en maken alle initiatief kapot." Brusse ontmoet later een luitenant die bij deze afdeling hoort. Die zegt landerig, dat hij zo'n pech gehad had door uit zijn gezellige standplaats hierheen gedirigeerd te zijn, naar zo'n doodse negorij, waar 's avonds niets te koop was "En nu is de order afgekomen, dat we dag en nacht moeten blijven, en 'm 's avonds nooit eens mogen piepen naar Amsterdam." De invloed van het voorbeeld, van de geest der chefs op de mannen is frappant. Een predikant, een onderwijzer, een dokter, staan daar opeens als 't algemeen erkende gezag – de burgemeester in zijn burgervaderlijke zorgen en bemoeiingen bijvoorbeeld vervangen door een ondergeschikt ambtenaar van de secretarie, die een

Fig. 15. Militairen en burgers leggen noodzeeweringen in de Anna Paulownapolder: zakken met klei en zand worden met aarde bedekt.
www.geheugen.vannederland.nl

ieder met raad en daad bijstaat, die zelfstandig beslist en doet, en zo'n tijd, zonder dat hij 't zelf goed merkt, niet uit de kleren komt.

Hier is 't de veldwachter, die, rustig bezonnen en onvermoeid voor iedereen de vraagbaak, de uitkomst is geworden. "Ja. Meneer" – vertelt hij – "daar zou u nog verbaasd van staan te kijken, zo zenuwachtig, zo ziekelijk zenuwachtig zonder weerstand als die buitenmensen blijken te zijn. Mij dunkt, in een grote stad zouden ze hun benul veel beter bij elkaar houden. Want op m'n woord, de meesten zijn totaal de kluts kwijt, en ze zouden van verbouwereerdheid in hun huizen verdrinken, als er nog een kurkdroog pas van 't erf uit ligt. Ze pakken dingen mee, waar ze niet 't minste nut aan hebben, en een van de kinderen vergeten ze, of zelfs hun geld. – Je moet maar voor ze doen en denken. 't Onnozelste, daar halen ze je bij. (...) Maar wat je dan zo weer zo opvalt, als je de mensen dan eindelijk op 't droge hebt!, mensen, die toch een goed stuk brood hadden, en nu vaak al hun eigendommen en hun bestaan kwijt zijn geraakt, – dat ze feitelijk niet klagen, en zo gelaten berusten. Dat er zijn, gezeten mensen, die maar meteen aan 't werk gaan om een duitje te verdienen van het steuncomité. Ik denk wel eens of zulke lui geen voorstelling hebben, zich niet kunnen indenken in de tijd van zorgen, die hen toch wacht." En dan trekt Brusse weer verder, en gaat kijken bij 't werk van de polderjongens, die als dommekrachten zijn. Schijnbaar zonder de minste belangstelling voor wat er dan toch voorzeker ongewoon om hen heen gebeurt, werken ze voort, hier of elders, waar hun woonaak, hun keet neergezet wordt. – een volgende karwei, bezwaarlijk, voor een hele poos: zo veel weken tegen zo veel geld. Waarbij nu en dan weer een Ingenieur verschijnt, op hun snelle

tochten langs alle kritieke punten, om 't overzichtelijk, om 't objectief te beschouwen, als een hoogst Interessante puzzel, een probleem, dat in de kortst mogelijke tijd met oud-Hollands waterbouwkundig talent moet worden opgelost.

Een man van ervaring, op de secretarie van Broek-in-Waterland vertelt:

"Gaat u nu toch eens na, dat er van hier tot Schouwen dertig huizen weg zijn, die van achteren helemaal open hangen: een zag ik er nog, daar zijn de fundamenten totaal vernield door een driewieldekar, die er doorheen geslagen is op de golven. En van de duizend inwoners, zijn er nu op zijn hoogst nog 'n twee honderd gebleven. De Jaagweg moest worden ontruimd, – op 't Zuideinde wonen vier gezinnen, – de hele Broekermeer verwoest, – het eiland ontruimd – het Kikkerend ontruimd, – de Broekermeerdijk helemaal weg. Blijven enkel over de mensen uit de kom, waar er ook al van weggetrokken zijn. Nee, nee, we houden een arm dorp over. Weet u wát op de duur het 't ergst zal wreken: al die melkslijters hier, waar de veehouders de melk aan verkochten voor Amsterdam, die zijn hun bestaan kwijt, omdat de boeren vee verloren hebben en de rest van de hand doen naar Duitsland. Alle melkvee wordt verkocht – dat was de bron van bestaan voor de streek. Direct en indirect; dat komt nooit meer terecht." ¹⁴

14. Een nieuw dieptepunt dient zich aan in de nacht van 22 op 23 februari 1916 als gevolg van een noordoostelijke sneeuwstorm. Twee mannen verdrinken op 18 februari in het Buikslotermeer als zij zich niet langer aan een telefoonpaal kunnen vasthouden. Tussen de vluchtelingen in de kerk van Buiksloot glipt een meisje van vier het water in en verdrinkt. Daarnaast verdwijnen vee, (huis) dieren en goederen in de golven.

Urk, maandag 17 januari¹⁵

Terwijl zijn manschappen druk in de weer zijn in de rampgebieden, vindt de *Opperbevelhebber van Leger en Vloot* Generaal Snijders het maandag 17 januari tijd voor een *goodwill*-offensief op Urk. Kort tevoren had Jan Feith de klachten van de geïnterneerden daar in het *Algemeen Handelsblad* geopenbaard.

Het eiland heeft de stormvloed doorstaan. Het water was 2 decimeter lager geweest dan in 1825. Achter de paalschermen rondom de west- en oostzijde heeft het overstortende water een doorlopende geul geslagen, 6 decimeter diep en ruim een meter breed. Het houten paalscherm en het scherm van gewapend beton zijn beschadigd. De wandelweg langs het dorp is deerlijk gehavend.¹⁶

Het snelle torpedobootje, dat sinds de vluchtpogingen van enkele geïnterneerden in de haven van Urk dobert, zet de generaal op het eiland af. In de barak worden de geïnterneerde officieren persoonlijk aan hem voorgesteld. Zeer belangstellend hoort hij hun twee woordvoerders aan.

Dan spreekt hij de officieren kort in het Frans toe. Hij verklaart, voorzover het in zijn vermogen ligt, aan de klachten tegemoet te zullen komen: de kwaliteit van het voedsel, het gebrek aan eigen oppasser, het geweerde familiebezoek. Aan de grief van onvoldoende geneeskundige hulp kan echter niet voldaan worden, aangezien het aantal officieren-van-gezondheid in het eigen leger nauwelijks voldoende is. De schijnbare onbillijkheid bij de [ongelijke] behandeling van de geïnterneerden op Urk en die te Bergen heeft hij inmiddels opgeheven door de Duitse officieren naar Wienckerschans over te brengen.

15. *Algemeen Handelsblad*, 17-01-1916. Artikel: De interneerings-ellende op Urk.

16. *Algemeen Handelsblad*, 15-01-1916.

Het *Algemeen Handelsblad* – de krant waar journalist Jan Feith aan is verbonden – schrijft die avond dat de geïnterneerden zeer ingenomen waren met het bezoek van de generaal, en “met de aandacht, die hun eindelijk werd geschonken, na zovele vergeefse verzoekschriften, waarop zij nimmer taal noch teken hadden vernomen.” Ook deed het de krant “veel genoeg, dat op deze wijze een in hoofdzaak bevredigende oplossing der Urker grieven en klachten bereikt kon worden. (...) niet minder doet het ons genoeg, dat aldus in ons land, maar namelijk ook over de grenzen de indruk worde bevestigd, dat het onzen militaire autoriteiten ernst is met een toepassing der internerings-maatregelen ten opzichte der in ons land vertoevende officieren van vreemde, doch bevriende mogendheden, die zo weinig mogelijk onaangenaamheden brengt.” Kort daarna komt het interneringsbureau aan enkele grieven tegemoet. Zo worden bezoeken en verloven weer toegestaan, die na de ontvluchtingspoging – via een met graafwerktuigen als eetlepels

Fig. 16. Schrijver-journalist en sportman Jhr. Jan Feith (1874 – 1944). *krantenknipsel* 1928. www.geheugen.vannederland.nl

Watersnood - Inzameling.

Wij verzoeken, alle postwissels, brieven met inschrijvingen, geldzendingen enz. **uitsluitend** te adresseeren aan de Administratie van de Nieuwe Rotterdamse Courant en aan de buitenzijde duidelijk te vermelden: **Watersnood.** Gemakshalve kan men per brief of briefkaart giften toezeggen. Over het bedrag wordt dan per kwitantie beschikt door de Administratie van de Nieuwe Rotterdamse Courant. De giften worden afgedragen aan de **Algemeene Watersnoodcommissie.** Met de dagelijksche verantwoording van ingekomen giften zal hedenavond begonnen worden.

Indien niet uitdrukkelijk gevraagd wordt, de giften te verantwoorden onder naam of motto, zullen van particulieren slechts initialen vermeld worden.

Directie
NIEUWE ROTTERDAMSCHÉ COURANT.

Fig. 17. Advertentie
in de NRC
van 17-01-1916.

gegraven tunnel naar de begraafplaats – voor allen waren ingetrokken. Generaal Snijders heeft de geregelde ‘verloven op ere-woord’ van terugkomst, zelfs uitgebreid tot vijf dagen.

Inzamelingsacties

Na oproepen in de kranten stromen de giften binnen. Het levert een voor die tijd hoge opbrengst van f 2.714.285,83 gulden op, waaronder 10.000 gulden van de Koningin, Prins Hendrik 1000 gulden, de Koningin-Moeder 5000 gulden”. Wilhelmina en de prins hadden verschillende malen diverse getroffen gebieden bezocht. Prinsesje Juliana heeft de “inhoud van haar spaarpot en beurs geleegd: f 20,13 gulden”. Zij voegt er een zelfgeschreven briefje bij; “een doodgewoon kinderbriefje, aardig, omdat er zoo goed uit blijkt, dat het een briefje is van een bijna zevenjarige, dat niemand dan de Prinses alleen de hand heeft gehad in deze kinderlijke spontane daad van medelijden”.¹⁷

Fig. 20. Na de grote
doorbraak liggen de
zinkstukken klaar voor
deze hulpdam.
Fotoarchief-
Hoogheemraadschap
Hollands
Noorderkwartier.

Schilder Johan Hendrik van Mastenbroek vervaardigt enkele tekeningen, die hij laat uitbrengen op prent-briefkaarten. De opbrengsten gaan naar de slachtoffers. Het hieronder afgebeelde schilderij verkoopt hij in

17. *Algemeen Handelsblad*, 21-01-1916.

1918 voor f 20.000,- ten bate van de getroffen en van de overstroming.¹⁸ Van Mastenbroek zal een beroemd schilder van de Zuiderzeewerken worden.

Afsluitdijk en inpoldering

Eerst in maart 1916 zijn doorbraken in de zeedijken gedicht. Daarna moest het water nog worden weggepompt. In de polders die langere tijd blank stonden, gingen veel bomen dood door het zoute water en kwamen door de verzilting ingezaaide gewassen niet op. Vooral Noord-Holland was getroffen door de stormvloed; 19 doden vielen hier, waarvan 16 op het eiland Marken. Ook de Noordzee was tekeer gegaan, waardoor in Rotterdam 5 mensen verdronken. En bij diverse scheepsrampen op zee waren nog eens 32 mensen omgekomen.

De dijkversterkingen die naar aanleiding van de ramp worden uitgevoerd zijn in 1926 voltooid.¹⁹ Mr. Gerard Vissering, president van *De Nederlandse Bank*, en voorzitter van de *Zuiderzeevereniging* schrijft in het *Algemeen Handelsblad* al snel na de ramp dat Nederland het *Plan-Lely* om de Zuiderzee af te sluiten moet uitvoeren.²⁰ De vereniging organiseert er in Amsterdam een tentoonstelling over.

18. Tekst en afbeelding in *Catalogus van Arts & Antiques Group* (AAG) te Amsterdam.

19. In Noord-Holland werd het Hoogheemraadschap *Noordhollands Noorderkwartier* opgericht, dat het onderhoud van de dijken ten noorden van het Noordzeekanaal overnam van de kleinere waterschappen.

20. O.a.: De oorzaak van de ramp. III. In: *Algemeen Handelsblad* 24-01-1916.

Na den storm.

Op 28 september 1916 ligt het *Verlag over den stormvloed van 13/14 Januari 1916* op de regeringstafel.

De trieste gevolgen van de ramp, de vele doden, de duizenden daklozen, de onbecijferbare schade, de behoefte aan landaanwinning bij de aanhangers van de *Zuiderzeevereniging* en de behoefte aan zelfredzaamheid van de natie – niet alleen in tijden van oorlog – vormden voldoende ingrediënten voor het besluit dat zou leiden tot de afsluiting en gedeeltelijke drooglegging van de Zuiderzee. Minister van waterstaat ir. Lely dient op 9 september 1916 zijn definitief ontwerp van ‘*Wet tot afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee*’ in, en twee jaar later is dat aanvaard.

In 1921 gaat, als nasleep van de watersnood van 1916, de *Stormvloedseindienst van de Dienst Getijdenwateren* van start. Het *KNMI* geeft in eerste instantie een waarschuwing voor overschrijding van een bepaalde waterstand, waarna de *SVSD* tot actie overgaat.

In 1924 concludeert de *Commissie-Lovink*, ingesteld om de baten te berekenen, dat de werkzaamheden ondanks de grote economische problemen op volle kracht door kunnen gaan: in de nieuwe polders zullen veel nieuwe (landbouw)gronden beschikbaar komen en de zoetwater-

**Ik leefde al in groote vreeze
En dacht, hoe zou 't op Urk wel wezen?
Maar toen ik „de Urker” had gelezen
Toen was ik heel wat opgelucht;
O, zeker! Urk heeft ook geleden,
Maar toch, het heeft nog vele reden
Dat men er niet als hier, op heden
Terneer zit, met een klacht en zucht?**

voorziening in de provincies rond de Zuiderzee zal sterk verbeteren. De Tweede Kamer neemt in 1925 dan ook een wet aan tot versnelde uitvoering van de *Zuiderzeewerken*.

In 1932 is de Zuiderzee ‘getemd’ door de Afsluitdijk. Op 3 oktober 1939 wordt de dijk tussen Lemmer en Urk gesloten. Urk was geen eiland meer. Tenslotte wordt in 1940 ook de dijk aan de zuidkant van de polder nabij Schokkerhaven gesloten, en kan het droogmalen beginnen. De polder valt droog op 9 september 1942. Nu is ook Schokland niet langer een eiland.

Terugblikken

Dit jaar wordt op veel plekken aandacht besteed aan de stormramp van 1916, o.a. in het *Zuiderzeemuseum*, waar een heuse ‘watersnoodstraat’ is aangelegd, die aan de vloed herinnert.

Persoonlijk wedervaren

Jan Feith krijgt na het bezoek van de opperbevelhebber aan Urk geen vergunning meer van het militaire gezag om de geïnterneerden op het

Fig. 19. De eerste strofe van een gedicht over de stormvloed van 1916, gepubliceerd in ‘De Urker Courant’ van zaterdag 5 februari 1916. Bron: Museum Het Oude Raadhuis

Fig. 18. Schilderij van J.H. van Mastenbroek: Broek en Waterland. Afbeelding in catalogus Arts & Antiques Group te Amsterdam, november 2016.

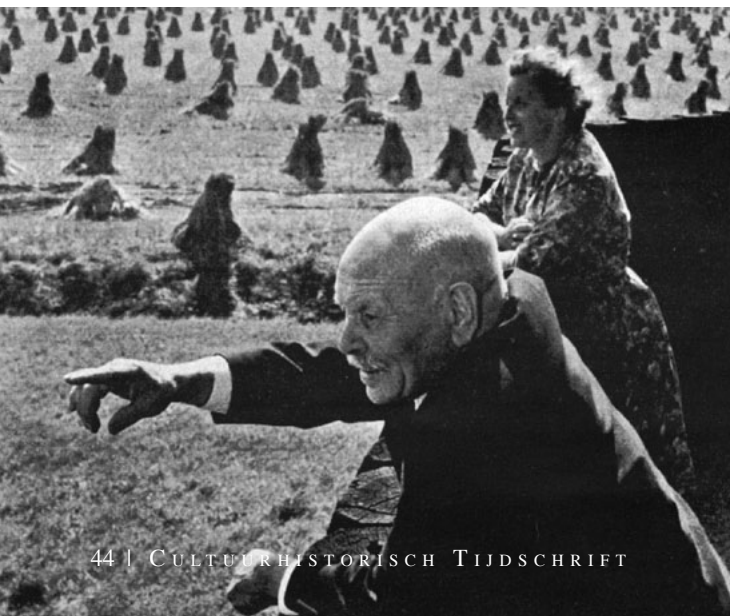

eiland te bezoeken. De dag voor diens bezoek had Feith geschreven over de mislukte vluchtpoging via een gegraven onderaardse vluchtgang. In 1916 gaven de Belgische en Britse (op drie na) officieren alsnog hun erewoord. Ze mochten daarop het eiland verlaten. In maart 1917 werden de resterende drie Britse officieren naar Zeist overgebracht en hief men het interneringsdepot Urk op.

Vuurtorenwachter Verschoor

Op 28 augustus 1922 automatiseert het loodswezen de bediening van de vuurtoren op de Zuidpunt. De familie Verschoor vertrekt naar Staveren waar Pieter hoofd wordt van de kustwacht. De resterende werkzaamheden aan het licht en de zelfregistrerende peilschaal worden een taak van de arbeider van de Middelbuurt. In 1958 brengt de oud-lichtwachter een bezoek aan Schokland. “Zijn” woning en vuurtoren zijn afgebroken. Het enige tastbare dat nog herinnert aan de vloed van 1916 is een gevelsteen in de Pastorie op de Middelbuurt, waarop de toenmalige vloedstand is ingebeiteld: 3.05 M. + A.P.²¹ Over het paalwerk op de Middelbuurt kijkt hij uit over de bodem van de voormalige zee, waar onafzienbare rijen korenschoven staan.

Fig. 21. Pieter Verschoor op de Middelbuurt. Kouwenhoven (1958)

Wat verdween

Het boek *De Zuiderzee, een herinneringswerk* (1932) laat de schaduwzijde van de Zuiderzeewerken zien, namelijk alles wat verdwenen is: de “Zuiderzeecultuur”, in materiële termen tal van scheepswerven, zeilmakerijen, kuiperijen, touwslagerijen, scheepssmeden, zouterijen, nettenmakerijen en kuiperijen. De eens zo bloeiende haven- en vissersplaatsen zijn dode monumenten geworden.

Deze brakke binnenzee was buitengewoon visrijk geweest met zijn unieke Zuiderzeeharing, zijn Zuiderzeekrab, Zuiderzeebot, ansjovis en daarnaast garnalen, veel soorten schelpdieren, sprot, spiering, zalm, zeeforel, aal, botervis. Zelfs zeehonden en bruinvissen vertoonden zich er. Hier leefden dieren- en plantensoorten die elders niet, of slechts op zeer verafgelegen plaatsen, op aarde werden gevonden.

Omstreeks 1922 begon een steeds bredere kring van biologen zich dat te realiseren. Maar zij die toen studie deden in het Zuiderzeebiotoop hadden de opdracht om te onderzoeken welke soorten zich ná de afsluiting van de zee zouden kunnen handhaven en welke tot verdwijnen gedoemd zouden zijn.²²

Nieuwe kansen

Het rapport van de *Commissie-Lovink* uit 1924 voorspelde over de toekomst van de visserij ‘dat op het IJsselmeer een rijke visstand ontstaat en bewaard blijft’, waardoor ‘op het IJsselmeer ongetwijfeld een boeiend visserijbedrijf kan worden gedreven’. Dit is, zoals bekend, in ’t geheel niet bewaarheid.²³

22. Over de Flora en Fauna: Redeke (1922).

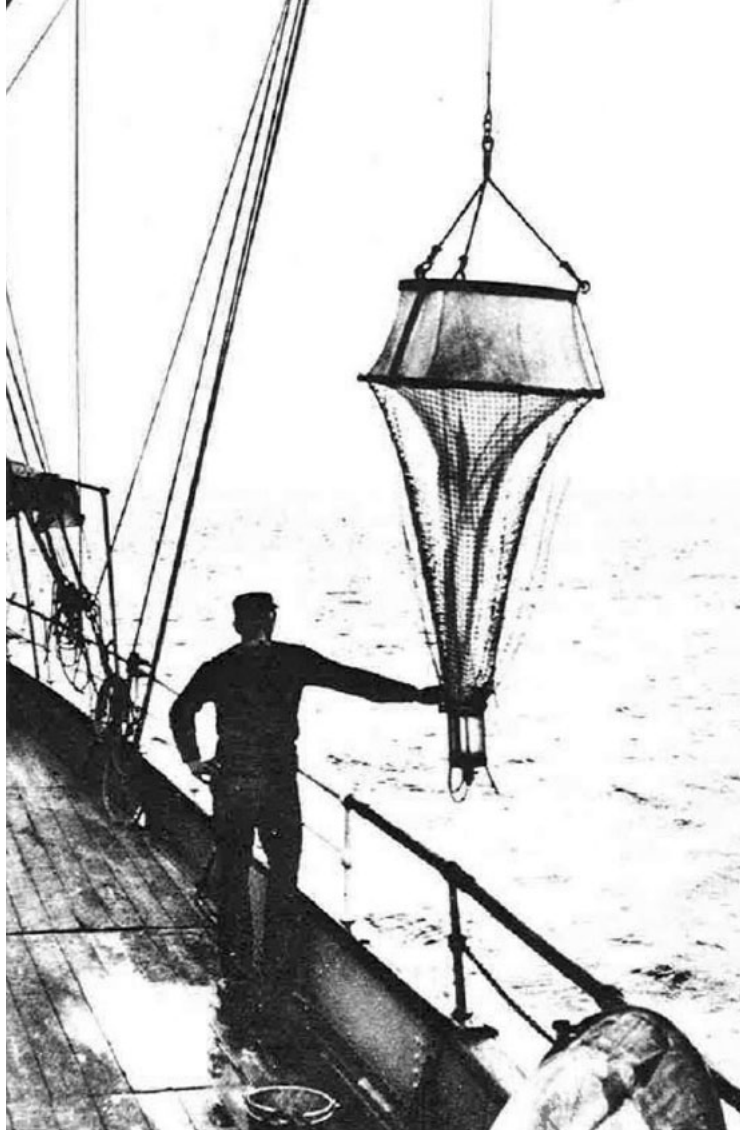
23. Als het commissielid Smeding in 1961 het rapport van 1924 evalueert spreekt hij met geen woord over deze visserijprognose.

Het is de vraag of de *Zuiderzeewerken* ‘met de kennis van nu’ op dezelfde wijze zouden zijn uitgevoerd. In Zeeland is later voor een Oosterschelde-oplossing gekozen. Maar gedane zaken nemen geen keer. De landbouw-, bevolkings-overloopfuncties van de polders wegen zwaar, evenals de zoetwaterfunctie van het IJsselmeer.

Straks zal er zal bij de renovatie van de Afsluitdijk een gat in de dijk – en een kronkelende vier kilometer lange vismigratierivier – komen om vissen makkelijker tussen de Waddenzee en het IJsselmeer te laten migreren. Eb verleidt sterke zwemmers als zalm en zeeforel naar binnen te trekken op weg naar hun paaiplaatsen in de grote rivieren. In omgekeerde richting kunnen dan vissen als volgroeiende bot en paling het IJsselmeer gemakkelijker verlaten om in zee te paaien. Bij vloed keert de stroomrichting om en drijven zwakke zwemmers als glasaaltjes (kleine palingen die duizenden kilometers aflegden), stekelbaars en spiering het IJsselmeer binnen. De laatste twee vissoorten vormen cruciaal voedsel voor foeragerende trekvogels.²⁴ Rijkswaterstaat onderzoekt de mogelijkheden om de natuurkwaliteit van het Markermeer te verbeteren. Dit meer loopt vol met slib, wat zorgt voor troebelheid en verstikking van levensvormen, vooral op de bodem. De dienst is in 2013 begonnen met het creëren van proefmoerassen. Deze werken maken geen deel uit van het natuur & recreatieproject ‘Marker Wadden’, een plan van de vereniging Natuurmonumenten, maar vormen daar wel de voorloper van.²⁵

24. Paling, zalm en forel krijgen gat in Afsluitdijk. In: *De Volkskrant*, 19 november 2014.

25. Wikipedia: Marker Wadden.

Literatuur en bronnen

- Bremer, J.T., 150 jaar Anna Paulowna polder 1845-1995, Schoorl 1995
- Brusse, Marie, Onder de Menschen. Na den stormvloed. IV. (Slot.) In: *NRC*, zaterdag 17 januari 1916
- Buisman, Jan, Extreem weer! Een canon van weergalozes winters & zinderende zomers, hagel & hozen, stormen & watersnoden. Franeker 2011.
- Colijn, H. e.a., De Zuiderzee, een herinneringswerk. Amsterdam 1932.
- Groot, S.J. de, Een eeuw visserijonderzoek in Nederland 188-1988. IJmuiden 1988.

Fig. 22. Planktononderzoek in 1905 op de Zuiderzee, vanaf het motorschip Amsterdam. De Groot (1988)

- Lovink, H.J., Rapport *Commissie-Lovink* (een commissie van landbouwkundigen en ingenieurs der Zuiderzeewerken). 's Gravenhage 1924.
- Moeyes, P., Buitenschot. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog 1914-1918, Amsterdam 2005.
- Nortier, Ir. I.W., Toegepaste vloeistofmechanica, Culemborg 1980.
- Kouwenhoven, Henk, De laatste lichtwachter van Schokland nam wraak. In: Panorama 27-9-1958, nr. 39, p. 4-7.
- Ramaer, J.O., H. Wortman. Verslag over den stormvloed van 13/14 Januari 1916. 's-Gravenhage 28 september 1916.
- Smeding, S., Terugblik op het in 1924 verschenen rapport van de *Commissie Lovink*. Ministerie van *Verkeer en Waterstaat, Directie van de Wieringermeer* (Noordoostpolderwerken). Voordracht gehouden voor de vergadering van de Landbouwkundige Afdeling van de *Directie van de Wieringermeer* (IJsselmeerpolders) op 18 april 1961
- Redeke, Heinrich Carl en Cornelis Gerrit Berend ten Kate (red.), Flora en fauna der Zuiderzee, (met deel bijlagen), 1922.
- Roodt, Evelyn de, Oorlogsgasten. Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog. Zaltbommel 2000.
- Staatscommissie, Verslag van de Staatscommissie benoemd bij Koninklijk besluit van 4 juli 1918 (...) met opdracht te onderzoeken in hoeverre, als gevolg van de afsluiting van de Zuiderzee te verwachten is dat tijdens storm hogere waterstanden en een grotere golfoploop dan thans het geval is, zullen voorkomen vóór de kust van het vaste land van Noord-Holland, Friesland en Groningen, alsmede vóór de daarvoor gelegen Noordzee-eilanden. 's Gravenhage, September 1926.
- Urk, Albert van, Over de Internering op Urk gaf Albert van Urk op 7 oktober 2009 informatie als vrijwilliger verbonden aan museum Het Oude Raadhuis te Urk.
- Wee, ter, De Watersnoodramp van 1916 (Eerste deel). Uitgave Ter Wee's Theehandel, Zaandam. 1916 (maart 1917)
- Wetering, Maaike van de, De Nederlandse neutraliteit op de proef gesteld door de Belgenkwesie – Berichtgeving in de *NRC* en *Het Volk* 1914-1918. Universiteit Utrecht, 5 November 2006
- Wieringa, J. en P.J. Rijkooft, Windklimaat van Nederland, *KNMI*, 's-Gravenhage 1983.
- Site van Jaap van der Zwaag uit Monnickendam, een van de oprichters van de *Vereniging tot Behoud van het IJsselmeer* over de Zuiderzee: <http://www.spanvis.nl/Varen%20op%20de%20Zuiderzee/index.html>
- Honderd jaar droge voeten: <http://www.waterkustland.nl/verhalen-boeken-en-bronnen/>

###

Ramspol *revisited*

floor koedam

[een herinnering]

Ramspol – geliefde plek van mijn jeugd
waar oud en nieuw elkaar zo goed als raken
Noordoostpolder en Kampereiland
slechts gescheiden door een spanne water

en altijd lag daar, onverstoorbaar strak
de brug, als veilig baken voor het oog
met als ijkpunt het brugwachtershuisje

maar nu – nu is vrijwel alles hier verdwenen
van dat oude, dierbare Ramspol
andere dimensies bepalen het landschap

een nieuwe, hoge brug met vierbaansweg
vervormt er het vertrouwd-bekende zicht
ontwricht het pure herinneringsbeeld

weg is het zwemstrandje, het bosje
snelverkeer denderdavert over nieuw beton
de oude brug definitief verdwenen –
de brug, die oude brug met *mijn* verleden

floor koedam, 2015

Henk Hoekstra werd aanvankelijk opgeleid als onderwijzer, koos echter na zijn diensttijd in Indonesië, een andere loopbaan. Hij werd in de leiding van het familiebedrijf drukkerij-uitgeverij F.D. Hoekstra en Zonen B.V. opgenomen. Hij nam de honneurs waar bij haar nieuwe vestiging in de Noordoostpolder.

De schrijver hield zich vooral bezig met het streekblad De Noordoostpolder. In 1993 nam hij op 66 jarige leeftijd met zijn overgebleven jongste broer afscheid van het zakenleven.

De Lange Nering nog volop in aanbouw ± april 1953.

Foto: archief Henk Hoekstra.

Het decennium van de sanseveria's

Henk Hoekstra

Welkom terug in wat ooit was Neerlands nieuwste winkelstraat: De Lange Nering in Emmeloord.

In het eerste gedeelte van deze straat lag achter de damesmodezaak van Gilsing nog een groot onbebouwd gedeelte, een stuk ruig grasland, speeldomein van de kinderen en uitlaatplek voor honden. Verkeer was er nog nauwelijks, laat staan één-richting-verkeer. En wat er aan verkeer was, had vrij spel tussen de nieuwe winkels. De winkelstraat was het domein van voetgangers, fietsers en wat we nu *oldtimers* zouden noemen. De Lange Nering, naar mijn idee heden ten dage (bijna) een aaneenschakeling van kledingzaken, bood in die begintijd nog een zeer gevarieerd aanzien. Broeken heetten nog geen jeans, shorts of pants, een hemd was nog geen shirt en slips noemden we nog gewoon onderbroeken. Allemaal zaken die je kocht in wat toen nog

heette “manufacturenzaken”, in die tijd keurig gescheiden naar sekse. Zo kon je voor herenmode terecht aan de kop van de Lange Nering, bij Geurtzen, die ook nog over een echte kleermakerij beschikte. De dames konden van boven tot onder gekleed worden bij modemagazijn Gilsing.

Deze strikte scheiding, waar de toenmalige ondernemer zich maar aan te houden had, was een gevolg van het strakke beleid van *De Directie IJsselmeerpolders* in deze.

Men zei wel eens gekscherend dat je geen wind kon laten buiten *De Directie* om. Er werd namelijk van boven af heel wat bedisseld en bekokstoofd, iets wat door een vrije ondernemer niet bepaald met gejuich en applaus begroet werd.

In het vorige stukje meldden we reeds de ingebruikneming van “*t Voorhuys*”. In mei 1953 werd de eerste steen gelegd en men bouwde zo snel dat nog in hetzelfde jaar de officiële opening kon plaats vinden. Ondertussen kreeg de Lange Nering in de loop van die vijftiger jaren met tal van nieuwe winkels met daarboven woonhuizen steeds meer het karakter van een echte winkelstraat.

De bewoners en neringdoenden kwamen uit alle windstreken; stugge Friezen, vlotte Limburgers, bedachtzame Drenten. Kortom evenals als bij de agrarische sector vormde ook deze nieuwe klasse, de middenstanders en ondernemers, een aardige afspiegeling van de Nederlandse bevolking.

Men kende elkaar niet of nauwelijks, maar zodra de winkelbel klonk en de nieuwe woningen boven de winkels waren betrokken, stak men de koppen bij elkaar en richtte men een Ondernemersvereniging op. Ook op dat punt waren we echte Nederlanders, bewust dat gemeenschappelijk aanpak, eendracht, macht maakt. Zoals ik in het vorig schrijven al aangaf was zulks tegenover het soms starre optreden van de *Directie* even noodzakelijk als succesvol. Er moest brood op de plank komen. De panden moesten renderen, vonden de boekhouders en de banken en zo kwam de commercie snel tot bloei.

De woningen die we boven de bedrijfspanden en winkels betrokken, waren voor die tijd ruim en degelijk van opzet. Ze waren echter nog niet voorzien van moderne gemakken als centrale verwarming, warm stromend

water in keuken en badkamer. Zo was de eerste confrontatie met onze nieuwe woning op nummer 20 in de Lange Nering, op 21 april 1953, toch even wennen. In onze badkamer was geen verwarming en zelfs geen douche. Daar moesten we zelf maar voor zorgen. Gezien vanuit het nu was het in die tijd hier en daar dan ook echt pionieren in de nieuwste winkelstraat van Nederland.

Naar ik verneem, ontbrak in eerste instantie die luxe ook op de nieuwe boerderijen. Maar in verhouding tot grote delen van het toenmalige Nederlandse platteland waren de woonomstandigheden zowel in de polder als in de Lange Nering ronduit super de luxe!

Zeker als je bijvoorbeeld bedenkt dat het dorp en de gemeente waar schrijver dezes vandaan kwam, Balk in de toenmalige gemeente Gaasterland, pas aansluiting op het waterleidingnet kreeg in 1957!

De hierboven omschreven periode van de Lange Nering, de periode tussen 1950 en 1960, zou ik het liefst willen omschrijven als “de periode van de Sanseveria’s”. Het was de tijd waarin de ene na de andere winkel werd geopend en zo’n opening ging altijd

Zicht op het houten beursgebouw, de voorganger van 't Voorhuys; Foto: archief Henk Hoekstra.

Opening van 't Voorhuys, met o.a. op de foto Ype Landman, dhr. Salentijn, J.B. Kolenbrander, Stef Lourens en H. Bruinsma. Foto: archief Henk Hoekstra.

Zicht op voltooide Lange Nering in de begintijd.

Foto: archief Henk Hoekstra.

gepaard met bloemen, bloemstukken en planten, geschonken door relaties en familie. Anders dan nu waren de zaken stuk voor stuk familiebedrijven. Anonieme grootwinkelbedrijven als

Blokker, Hema en Scapino waren er nog niet. Zo'n openingsceremonie was dan ook niet alleen een zakelijke maar vooral ook een echte familie aangelegenheid.

Absolute nummer één met stip in het woud van die vele openingsbloemstukken en bouquets van familie en relaties was naar mijn ietwat versleten geheugen de Sanseveria. U kent hem wel: lang, slank, spits en, ondanks te weinig water, altijd tevreden. Een in die tijd modieuze plant, zeg maar de favoriete vijftigerjaren plant met als goede tweede de Ficus. De nieuwe winkel bood met al die bloemen en planten een feestelijk aanzien en de bloemist beleefde gouden tijden. En de drukker pikte ook zijn graantje mee met het maken van fraaie openingskaarten. Aangezien we nog geen burgemeester hadden, dat was pas het geval vanaf 1962 met de totstandkoming van de

Gemeente Noordoostpolder, werd voor de officiële opening veelal een beroep gedaan op de Landdrost, dr. ir. S. Smeding of een lagere godheid of gewoon iemand van de vakorganisatie. Maar soms verliep zo'n opening ook geruisloos en was de winkel tot ieders verrassing opeens geopend.

Ik kan me trouwens niet herinneren dat ondanks de vele verzoeken aan landdrost Smeding, deze onge kroonde koning van de Noordoostpolder ooit uit Zwolle is gekomen om in de Lange Nering daadwerkelijk een winkel te openen. Er waren altijd belangrijker zaken ... Wel legde hij, met assistentie van zijn directiesecretaris, drs. A. Blaauboer, in 1953 de eerste steen van 't Voorhuys.

De echte ingebruikneming van 't Voorhuys werd aan het einde van hetzelfde jaar een grote feestelijke happening. De heer Herman Wieringa uit Steenwijk nam, met zijn gezin, daar toen het stokje over van de heer M.H. Bekebrede. Deze laatste had enige jaren het houten Beursgebouw aan De Deel geëxploiteerd en opende hierna een slijterij aan de Lange Nering. Zo kwam het eerste gedeelte van de Lange Nering op gang. Voor veel kleine, dappere ondernemers waren die eerste jaren cruciaal; er moest immers uit het niets een klantenkring worden opgebouwd.

Ten slotte nog een enkel persoonlijk detail

Hoe kwam de schrijver van deze regels terecht op Lange Nering nummer 20? Onze buurman was rijwielhandel De Munnik. Beide panden vormen nu drogisterij *Het Kruidvat*.

Ook wij behoorden dus in de vijftiger jaren, met rechts van ons slagerij Westerhof, en samen met andere ondernemers tot de eerste (tientallen) bewoners van Neerlands nieuwste winkelstraat.

Maar voor het zover was, moesten wij ons eerst behelpen met een simpel pied-a-terre aan de Rietstraat in Emmeloord, ons in 1947 toegewezen door *De Directie*

Mijn oudste broer, Feike Duco, had hier een klein drukkerijtje in een schuurtje achter zijn woning in de Rietstraat, recht tegenover het vrij snel hierna gebouwde, en inmiddels

*De drukkerij van Feike Duco aan de Rietstraat.
Foto: archief Henk Hoekstra.*

*Een echte Sanseveria.
Bron: internet.*

al weer gesloopte, Slachthuis aan de Meldestraat.

Vanuit dit simpele schuurtje kwam allerhande gelegenheidsdrukwerk voor de nog prille polder. Maar belangrijker was het pionierswerk dat mijn broer in die tijd verrichtte voor het streekblad "De Noordoostpolder". In die begintijd werd de krant nog gezet en gedrukt in Balk, destijds nog de hoofdplaats van Gaasterland. De berichtgeving van het nieuws uit de polder, van verslagen van revue's in arbeiderskampen tot en met de alledaagse nieuwtjes van een zich in snel tempo ontwikkelende gemeenschap, gebeurde door plaatselijke correspondenten onder leiding van een redactie in Emmeloord.

Toen ik met mijn gezin in 1953 een gloednieuw pand aan de Lange Nering kon betrekken, kwam ik dus eigenlijk in een betrekkelijk zacht gespreid bedje, maar daarover een volgende keer wanneer ik iets ga vertellen over de geboorte van het blad "De Noordoostpolder" en over hoe wij, als- niet geselecteerd!- klein drukkerij-uitgeverijtje, omringd door gezellige maar alerte concurrenten die ook wel een stukje van de taart wilden hebben, hier vaste grond onder de voet kregen.

###

advertentie

 <p>Pannenkoekhuis "De Strooppot"</p> <ul style="list-style-type: none">• Ruim 30 soorten pannenkoeken• Kinderfeestjes• Speel- en doepark• Midgetgolfbaan & speurtochten	<p>De Voorst restaurant partycentrum</p> <ul style="list-style-type: none">• Familiedagen• Bruiloften• Personeels- en themafeesten• Uitgebreide diners• Vergaderingen• Speel- en doepark• Groepsaccommodatie
<p>MIDDEN IN HET VOORSTERBOS</p> <p>Leemringweg 29, Kraggenburg, Tel. 0527-25 24 83 - info@devoorst.nl - www.devoorst.nl</p>	